

ÖRÖKSÉG

2007. SZEPTEMBER

XI. ÉVFOLYAM

9. SZÁM

M Ű E M L É K ■ R É G É S Z E T ■ M Ű T Á R G Y

A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG VÉDELMI HIVATAL TÁJÉKOZTATÓ FOLYÓIRATA ■ WWW.KOH.HU

TARTALOM

JEGYZET HELYETT

Tűnődés a KÖN előtt és -után /Kertész Margit 2

FÓKUSZBAN

Miért éppen Sárospatak? /Nagy Zoltán 3

MAGYAR TÜKÖR

Újra OMK 4

Hozzászólás /Nagy Gergely 6

Néhány gondolat a komáromi XXIV. OMK kapcsán

/Ágostházi László DLA 6

Fogjuk fel origónak...

interjú Fegyverneki Sándorral /Nagy Zoltán 7

ABLAK

Húszéves a budapesti világörökség

/Korompay Katalin 9

Egy fejlődő nemzeti intézmény: MNG

/Dr. Varga Kálmán 10

FIGYELŐ

Fémlopások a temetőkben /Papp Gábor 11

PANORÁMA

Nagymaros – Szt. Mihály-hegy,

középkori remetebálangok /Nagy Levente 13

Visegrád

– Nagy-villám tető, Zsitvay kilátó /Nagy Levente... 14

KITEKINTŐ

Nemzetközi összefogással /Hadnagy Zoltán 15

MAGYAR MÚLT

A MOB szerepe a várnegyed helyreállítása

kezdeti éveiben (1945-48) /Éri István 16

Kastélyfejlesztések 17

PRO MEMORIA 18,19

KERTÉSZ MARGIT

TÚNÓDÁS A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG NAPJAI ELŐTT ÉS – UTÁN

Közeledvén szeptember harmadik hétvégéje, a szervező önkéntelenül is visszatekint arra a több hónapig tartó folyamatra, ami az egész ünnepet megelőzi. Merthogy ez azért ünnep!

ha vállalják, hogy ezen a két napon önzetlenségük és lelkesedésük!

Az országos koordinációt végző Hivatal munkatársai adják hozzá azokat az eszközöket, amelyek megkönnyítik a tájékoztatást, a zászlót, a plakátot, a kitűzött és a nagypeldányszámú programfüzetet. És a jó szót, a buzdítást, a lelkesítést a legkisebb településnek, intézménynek, szervezetnek is, hogy elhiggyék, náluk is akad bemutatni való csoda, és arra biztatjuk őket, hogy ha a csoda bekövetkezett, akkor adjanak róla hírt és képet az Örökségnek is, elbeszélve a két nap történetét, bemutatva a látogatók örömet, véleményét az épített örökség ünnepén.

Az épített örökség ünnepe!

Számbavétele mindannak, ami még megvan, s annak is, ami már nincs meg. Ezt idézik fel a történelemtanárok, a helytörténészek, a városvédők, az építészek, a művészettörténészek és mindazok, akik sétákat szerveznek, várak csupasz falainál állnak meg, helyreállított kastélyszobákat mutatnak be, történeteket mesélnek.

A gépezet az év elején indul be a felhívások szétküldésével. Az elsődleges címzettek azok, akik valaha, valamikor, egyszer már részt vettek a programban. A következő kör a város- és faluvédők, a civilek, és a polgármestereké.

Felvetődhet a kérdés, vajon milyen mennyiségben kell szétküldeni a felhívást ahhoz, hogy például az idei 650 épület, helyszín jelentkezzen. A válasz: közel tízszeresét! Ez nem panasz, sokkal inkább dicsekvés! Hiszen a jelentkező helyszínek többsége (a műemléki listán szereplők vagy műemléki környezetben lévők) sok esetben tiltó-engedélyező hatósággként (is) találkozhatnak a Kulturális Örökségvédelmi Hivatallal, az általa előírt megszorításokkal. Fenntartóként, használoként vállalniuk kell az épület szépségének, egyediségének terheit stb.

Az egyébként is látogatható intézményeknek pedig a szokásos belépődíjról le kell mondanuk, (is) fogadják az érdeklődőket, látogatókat. És csak remélni tudjuk, hogy hosszú távon megtérül

Utószó

A látogatók száma az előzetes becslések alapján is több mint az elmúlt évben, tehát *meghaladta a 200 ezret*. A kulturális sétaútvonalak ebben az évben is nagy sikert arattak, a helyi értékek őrzői, tanárok, helytörténészek, építészek, művészettörténészek vezették végig a csoportokat.

Az országos megnyitó színhelyeként Sárospatak nagyszerű vendéglátónak bizonyult emlékezetes napot szerezve a résztvevőknek Jó

**EBBEN AZ ESZTENDŐBEN MINDEN EDDIGINÉL TÖBB.
700 ÉPÜLET ÉS 200 SÉTAÚTVONAL KÖZÖTT VÁLASZTHAT-
TAK AZ ÉRDEKLŐDŐK.**

hírek érkeztek Pécsről, Sárospatakról, Dabasról, a kúriák városából, Sümegről, Fertődről – sok érdeklődő lépett be a megnyílt kapukon. A Nagycsaládosok Országos Egyesülete Keszthelyen rendezte éves találkozóját, és éltek az ingyenes épületlátogatás adta lehetőségekkel. Sikeres volt országsszerte a Kultúrházak éjjel-nap-

pal program is. A fővárosi helyszínek is a látogatók számának növekedését jelezték, a Festetics Palotában közel kétezeren, az Országos Levéltárban háromezren, a Sándor Palotában több mint ötezen jártak. Az időbeli egybeesés a *Városmisszió* programjával mindkét rendezvény ismertségének jót tett. Az első alkalommal megrendezett "Nyitott Templomok Éjszakája" tömegeket vonzott a fővárosban.

Köszönet illeti az írott és az elektronikus sajtót, amely nagy szerepet vállalt az eseménysorozat népszerűsítésében, ezen belül is a Magyar Televíziót a társadalmi célú klip sugárzásaiért, valamint azokért a riportokért, amelyekkel követték az eseményeket. Hasonló támogatást nyújtott a Duna Televízió és a Magyar Rádió is.

Gratulálunk!

A köztársasági elnök a nemzeti ünnep alkalmából a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztjét adományozta – többek között – *Wollák Katalinnak*, hivatalunk régészeti és műtárgy főfelügyelőjének, "a régészeti műemlékek megőrzése érdekében végzett hivatali, oktatói és szervező munkája elismeréseként".

A Kulturális Örökség Napjait idén az ezernyi emléket idéző, történelmi levegőjű Sárospatakon, a Református Kollégium imatermében, a hagyományos tógát viselő diákok között nyitotta meg a város nevében *Hörcsik Richárd* polgármester és *dr. Mezős Tamás* elnök. Az ünnepnapra még a hideg is engedett szorításából, s a ragyogó napsütésben sokan vettek részt a kollégiumi megnyitón, a Szent Erzsébet Ház kiállításán és az utána szervezett városnézésen. A megnyitó után Hörcsik Richárd polgármestert az ünnepről és a város dolgairól kérdeztem.

NAGY ZOLTÁN

MIÉRT ÉPPEN SÁROSPATAK?

– *Hogyan kamatoztatja történelmi hagyományait a város?*
– Ez jövőnk egyik, és szilárd történelmi pilléreként nyugvó alapja. Az, amelyik a 800 éves város ökumenikus arcát rajzolja ki: I. Andrást és feleségét Anasztáziát az *ortodox* világ tartja számon; városunk szülöttét, Árpádházi Szent Erzsébetet, a *katolikus* világ avatta szentté; a *protestantizmus* gyökerei pedig a 477 éves Református Kollégiumhoz nyúlnak vissza. Végül, de nem utolsó sorban Patakot meghatározza a *vár és a Rákócziak* története. Ezeket az alapokat örököltük az elmúlt 800 évtől.

– *A Szent Erzsébet év mennyire érződik a város idegenforgalmán?*

– Ha összehasonlítom Eisenach programjaival, látom, hogy a thüringiai Erzsébet kultusz központja mennyivel "többet hozott ki" a jubileumi esztendőből. Hozzánk nem érkezett annyi vendég, amennyire számítottunk. Ennek egyik oka, hogy az igazán aktív felkészülésre csak az elmúlt ősztől nyílt lehetőségünk. Ugyanakkor bizakodásra ad okot, hogy például csak a zárándokok közül tavaly novembertől mintegy tizenháromezren látogattak Patakra. A májusban (részlegesen) átadott Szent Erzsébet Ház újabb idegenforgalmi attrakcióval bővítette városunk vonzerejét, ezért is szeretnénk, ha mi adhatnánk helyet a Szent Erzsébet Európai Kulturális Útvonal programirodájának.

– *Mit hoz a konyhára például a reneszánsz konferencia vagy a Kulturális Örökség Napjainak megnyitása – akár szellemiében, akár forintban?*

– Megtiszteltetés számunkra, hogy a Kulturális Örökség Napjait idén Sárospatakon nyithattuk meg. Ez ismét egy kicsit Patakra irányította a figyelmet. Együttal jó lehetőség arra, hogy mindenki meggyőződjék: Patak milyen fejlődésen ment át és milyen példát mutat az örökségvédelem területén. A történelmi levegőt kedvelő turisták pedig reméljük, kedvet kapnak, hogy újra eljőjenek. Sárospatak páratlan idegenforgalmi lehetőségeit a sok-

színűség, a komplex turisztikai kínálat adja. Azt már felismertük, hogy a történelem önmagában kevés. Kell a fürdőfejlesztés, a wellness- és gyógyturizmus, szükség van a természet nyújtotta lehetőségek jobb kiaknázására a hegyvidéki túrák, a vadászatok propagálására, és ne feledkezzünk meg a borkultúráról sem.

Jövő tavasszal az önkormányzat a tervek szerint elkezdheti a mintegy négymilliárdos fürdőfejlesztési programját is.

– *A "civiliek", a városvédők, a lokálpatrióták hogyan, mennyire és milyen ötletekkel kapcsolódnak az önkormányzat terveihez?*

– Megmozdult valami. Kezdetben sokan meglepődtek azon, hogy a véleményüket meghallgatják, sőt figyelembe is veszik. Jószándékú javaslat és ötlet, tanács és kritika van bőséggel, ezeket okosan kell megszívlelni vagy értékelni. Hadd említsek egy példát. Az élményfürdő fejlesztésével kapcsolatban a Sárospataki Lokálpatrióták Egyesületével a közelmúltban közösen szerveztünk egy egész estét betöltő lakossági fórumot, ahol csak úgy záporoztak az ötletek és vélemények, amelyek nagy részét beépítettük a készülő anyagba.

– *Milyen regionális lehetőségei vannak a városnak, s melyek a regionális fejlesztés irányai? Van-e ereje, mozgásteret a városnak arra, hogy mobilizálja a tágabb környék műemlékei nyújtotta lehetőségeket?*

– Középtávon el kell érünk, hogy a Zemplén olyan kiemelt idegenforgalmi övezete legyen az országnak, mint a Balaton vagy a Tisza- tó környéke. A célkitűzés újszerű, hiszen nem nagy tavak adják az övezet turisztikai alapját, hanem a történelmi emlékhelyek sűrűsége, a természet kivételes adottságai, illetve a Tokaj-hegylajai bor világhírneve. Sárospataknak a Zemplén középpontjában, tájegységek találkozásánál, a természet által kijelölt helyzetében kell betöltenie a térség humán központi szerepét. ■

Fotó: LEVI

KÉTMILLIÁRD FORINT ÉRTÉKBEN BOCSÁT KI KÖTVÉNYT SÁROSPATAK

Kétmilliárd forint értékű kötvény kibocsátásáról döntött Sárospatak önkormányzata. A kötvénykibocsátásból befolyt pénzt teljes egészében fejlesztésre fordítja az önkormányzat. Az összeg háromnegyedét a város tulajdonában lévő végardói strand fejlesztésére szánják. Ehhez pályázatból elnyerendő forrásokra is számítanak. A fürdőfejlesztés első szakaszában egy wellness-részleg épül. Ennek látványtervét már a képviselő-testület is elfogadta. A második szakaszban egy úgynevezett parkfürdőt alakítanak ki, és épül egy szálloda is, amelynek beruházásához a magántőkét vonnának be.

(Az MTI nyomán)

ÚJRA OMK

A komáromi erőrendszert közelmúltban helyreállított Klapka György terme adott otthont a XXIV. Országos Műemléki Konferencia tanácskozásának. A résztvevőket a házigazda, *Zatykó János*, Komárom polgármestere üdvözlölte. Köszön-

Ferencz Zoltán – Korda Péter – Schömer Norbert

tőjében *Schneider Márta* az OKM szakállamtitkára kiemelte, hogy az aktív örökségvédelem túllépett a hagyományos formákon, s ma már nem csak egy műemlék, hanem az örökségelemek közösségi térben való helyreállítását tűzte ki célul.

A minisztérium feladata – mondta – az intézményi rendszer korszerűsítése mellett a párhuzamosságok kiküszöbölése. A KÖH feladatairól szólva hangsúlyozta a hatósági munka fontosságát.

Tima Zoltán (Ybl-díjas, Tima Stúdió, KÖZTI Zrt.) a Riverloft-projektet, mint egy új, a hazai építészetben eddig még szokatlan ingatlanfejlesztés jó példáját ismertette. *Dr. Mezős Tamás* elnök (KÖH) hangsúlyozta, hogy a műemlékvédelem érdeke az emlék használhatóságának fenntartása és/vagy megteremtése. Az épületeknek közösségi igényeket kell

kielégíteniük. Kiindulópont az értékek meghatározása. "Ha tudjuk, mit tekintünk értéknek, akkor tudjuk, hol a határ". Érték a történeti fejlődés során kialakult településszerkezet, az utcakép, a beépítés módja, az egyedi téri sajátosságok, a közösségi terek, kapubejárók, lépcsőházak, az architektonikus és képzőművészeti értékek. A harmonikus egység megbomlott, vigyázni kell a 19. századi városképre, utcaképre. *Ráday Mibály* (MTV) vitatta azt az egyes beruházók között kialakult szemléletet, hogy csak az utcai homlokzat megőrzése a fontos, hiszen pl. a régi, kétudvaros házakban is lehetnek olyan értékek (csigavonalú lépcsőház, kút stb.), amelyeket meg kell őrizni. A loft,

mondta, álca, amely sok érték elbontására nyújthat módot. Küzdeni kell a befektetővel, s ha jól érvelünk, rávehetjük az értékek megőrzésére. Példának hozta fel a valamikori Liget szanatórium szecessziós vasajtájának megmentését. Szóba hozta az ösztönzés kérdését is. Ha már pénzt nem tudunk adni – mondta –, ösztönző lehet a pénz-el-nem-vonása is, az adókedvezmény.

Fegyverneki Sándor (ÖTM) úgy vélte, hogy az értéktárást a településrendezési tervek készítésekor kell elvégezni. Hozzászólásában dr. Mezős Tamás az inventarizáció fontosságát hangsúlyozta. – Tudnunk kell, hogy miről kell véleményt mondani, s az ennek alapján készített programmal a vállalkozó is tudja, hogy mibe fog bele. – *Alföldi György DLA* (Rév8 Rt.) nagy vitát kiváltó előadásában hangsúlyozta, hogy Budapest belső városrészének megújítása az összes szereplő: a magánemberek, társaságok, önkormányzat, kormány stb. összefogását igényli. A bontás mellett tette le a voksát, s feltette a kérdést: tudjuk-e, hogy mi az ingatlanfejlesztés? Tudnunk kell, hogy melyek a műemlékek, s melyek az értékes, régi épületek? A megújítás során megőrzendő épületek kiválasztása közös ügy, de a jelenlegi szabályozás nem ezt szolgálja. Megkérdőjelezte a műemlékvédelem kiszámíthatóságát. Jó lenne, mondta, ha a belvárosban lezárulna a védések sora, és ismertté válna, hogy melyek azok az épületek, amelyekhez nem szabad hozzányúlni. Ez a javaslat – szerinte – egy év alatt elkészíthető. (*Dr. Fejérváry Tamás* (KÖH) az ingatlanfejlesztés és műemlékvédelem összefüggéseit taglaló előadásának szerkesztett változatát lásd következő számunkban.) *Baross Pál* (ING Real Estate) az ING-székház műemléki helyreállítását mutatta be.

A konferencia többek által is szóba hozott egyik fontos kérdése volt a műemléki helyreállítások támogatásának kérdésköre. *Erő Zoltán* (elnök, NKA műemléki szakkollégium) és *Varga István* igazgató (Monostori Erőd Kht.) közös tanulmányát – *Erő Zoltán* távollétében – *Varga István* olvasta fel. A szerkesztett változatot következő számunkban közöljük.)

Az ingatlanfejlesztés és a régészet összefüggéséről szólva *Virágos Gábor* (K.Ö.Sz.) a régészet komplex adatkezelési tevékenységére hívta fel a figyelmet. Megállapította, hogy a megelőzéshez és kármentéshez is megfelelő jogszabályi környezet szükséges. Az esettanulmányok során *Vincze Miklós* a Király u 26 szám alatti, a valamikori Magyar Királyi Borházban létesült Design Központ építészeti megoldásait ismertette. *Piros László*

Fotó: Vajda József

Fegyverneki Sándor – Dipping Magdolna – Ágostházi László

Fotó: a szerző

Fotó: a szerző

a högyészi Apponyi kastélyszálló átépítésének tapasztalatairól számolt be, hangsúlyozva, hogy már az ötlet fölmerülésekor eldöntötték, hogy egy ilyen kastélyban nem szabad szegényes programot megvalósítani. "A műemlék színvonala meghatározza a megvalósítás programját is" – mondta. E gondolatmenet folytatásaként, a Gresham-rekonstrukcióról szólva *Kruppa Gábor* elmondta, hogy maximális igénnyel fogtak hozzá a helyreálításhoz, hiszen mind az épület, mind a környezet kiemelten értékes. Saját tervező csapatot szerveztek, s munkájukat a pénz-szűke sem befolyásolta, s ezért a ház a lehetőségekhez mérten gyorsan készült el. Nem úgy, mint a soproni zeneiskola, amelynek négy éven át tartó felújításáról *Farkas Mária* számolt be,

Fotó: Györfi Ilona

hangsúlyozva, hogy az önkormányzati tulajdon megszabta keretek, a pályázat és a kutatás hiánya egyaránt lassította a kivitelezést. Ezt követően *Dippong Magdolna* "dobta be" a vitába azt a kérdést, hogy értéknövelő, vagy éppen -csökkentő tényező-e, ha egy ház műemléki védettség alatt áll. Erre a kérdésre a nap folyamán többen visszatértek. (*Ágostházi László* is, akinek hozzászólását alább közöljük.)

Mindenki gondolatára egyaránt szükség van – hangsúlyozta *Z. Halmágyi Judit* – a településnek időrétegei vannak, s ezeket az idősíkokat meg kell mutatni. A műemlékvédelem megszabta kötöttség még több kreativitást igényel, elképzelései pedig nem lehetnek fejlesztés-ellenesek. Ezzel összefüggésben – fejlesztői oldalról – többször elhangzott, hogy az önkormányzatoknak piackutatást kellene végezniük, hiszen – amint erre *Schömer Norbert* utalt – a piacnak megvan a maga önszabályozó mechanizmusa. "Ha mi szabályozási szinten látnánk előre, hogy hol, mit véd a műemlékvédelem, akkor elkerülhetők lennének a nem tervezett többlet beruházások", s ezzel összefüggésben a kiszámíthatóság jelentőségét hangsúlyozta. A partnerségben mindenkinek a saját szerepét kell játszania – tette hozzá. *Ferencz Zoltán* (KÖH) kifejtette, hogy az előre szabályozott helyzet a vevő jó döntésének alapja. Egy ingatlan műemlékké nyilvánításáról a társadalom 80%-ának ma az a véleménye, hogy a védettség csökkenti az ingatlan értékét. A település élő organizmus, nem a telkeket kell védeni, hanem területi egységeket. Hozzátette: szabályozási programokat kell kidolgozni – gazdasági megvalósíthatósági számításokkal.

Korda Péter az OTP-nek a hazai lakáspiacon betöltött különleges helyzetét ismertette. A partnerség kérdésére ismételten többen is visszatértek – *Ágostházi László* mindkét oldal részéről a türelemre hívta fel a figyelmet. A KÖH részéről megnyilvánuló új szemléletmódot a befektetői oldalról többen is üdvözölték. *Z. Halmágyi Judit* szerint

érzékenyen kell vigyázni a telekméretekre is. Az eklektikus városkép egységének megőrzését a műemlékesek, s az ingatlanfejlesztők közül többen is hangsúlyozták. *Ráday Mihály* példák sorát idézte, nyomatékosan kiemelve, hogy az elmúlt évtizedben is több, városképileg értékes ingatlan vesztettünk el – beruházói mohóság miatt. (A lóversenypálya, a belvárosi "villámgyors" bontások stb.)

A gyerekkori nevelés fontosságát emelte ki *Kacs-kovics Fruzsina* hangsúlyozva, hogy a helyi értékekre meg kell tanítani a gyerekeket. A konferencia első napjának végén *Dippong Magda* revitalizáció fontosságáról beszélt, utalva arra, hogy az értékesítési bomba ketyeg. Jó politikai döntésekre van szükség. A rehabilitáció is kapjon támogatást.

Az előadások, illetve esettanulmányok és a vitát követően másnap szakmai kiránduláson vettek részt a résztvevők, majd a konferencia zárónapján további esettanulmányokat hallgattak meg. (*Kremnicsán Ilona* a Fortuna utcai fogadó, *Hatvani Szabó János* egy kőszegi polgárház helyreállítását ismertette, *Bartha Sándor* beszámolt a hédervári kastélyszálló felújításáról, *Nagy Gergely* a segedi malom átalakításának történetét mondta el, *Zágorbidi Czizány Balázs* pedig a vaskvári Domokos kolostor hasznosításáról számolt be. Előadásaira következő számainkba visszatérünk.) ■

– nagyvz –

Fotó: Györfi Ilona

Eszmecsere az erőd udvarán

Fotó: Fejérvy Tamás

NAGY GERGELY

HOZZÁSZÓLÁS

Alföldi György javaslatát támogatom. Egy apró baját érzem gondolatának, hogy azt most és Magyarországon kívánja bevezetni. Lehet kötött szabályozást megállapítani, de az összes partner segítő együttműködése nélkül nem beszélhetünk eredményes értékvédelemről és értékmentésről. Minden közreműködő műemlékvédelem iránti fogékonysága és érzékenysége szükséges ahhoz, hogy Alföldi György javaslatának meglegyen a társadalmi háttere.

Egyetértek azzal, hogy a kiszámíthatóság valóban fontos fejlesztői szempont, sőt az a műemlékvédelemnek is különös érdeke – *lenne*. De sajnos jellemzői miatt pontosan nem kiszámítható. Emellett lehetnek olyan látszatra védelemre nem érdemes épületek, amelyek megbontásakor bukkan elő valami eddig ismeretlen érték. Hallott már valaki arról, hogy egy ingatlanfejlesztő döngette volna a KÖH ajtaját, hogy építés közben micsoda ismeretlen műemléki értékre lert – és sürgős szakvéleményt kér, vagy a fellelt érték védelmében sürgősen kezdeményezi az eredeti elképzelésének módosítását?

Csak olyan környezetben lehet Alföldi György gondolatának alapja, ahol az elfogadott *általános értékrend fontos része a műemlékvédelem*. Ma azonban a western kocsmái cowboy helyzetéhez hasonló helyzetben van a műfaj – egy feldöntött asztal védelmében a sarokba beszorítva mindenkire lő, aki a kocsmában van, a kocsmá minden más vendége pedig vaktában lövöldöz a sarok felé, és az új belépők látva a helyzetet, ugyancsak a sarok felé lövöldözőkhöz csatlakoznak.

Mit várhatunk akkor, amikor még az *építészet* belül sincs megbecsült helye a műemlékvédelemnek? A Nemzeti Építészeti Tanács örvendetes megalakulásakor a műemlékvédelmet teljesen kihagyták az alapítók közül. A rutinosabb nyilatkozók szerint a Tanács táguló köreiből lesz fontos szerepe a műfajnak, az őszintébbek viszont úgy nyilatkoztak, hogy egyszerűen csak kifelejtették. A DLA képzésre műemléki tervezéssel igazán jelentkezni sem lehet, mert azt egyszerűen tatarozásnak tartják. Az építész hallgatók körében az építészettörténet nem tartozik a legnépszerűbb tárgyak közé. Akkor mit várunk az ingatlanfejlesztőktől, vagy a társadalomtól, ha szűkebb szakmai körben is ilyen a megítélésünk? Tisztelet annak a néhány ingatlanfejlesztőnek, akiknek valóban fontos, és akik értik is a műemlékek világát, de azok vagy örültek vagy megszállottak – közülük néhányan most bizonyosan itt ülnek köztünk a teremben.

Hol van ma a műemlékvédelem helye a társadalomban, ha a legmagasabb szinten, állami garanciával felvállalt világörökségi terület összes problémája a 327 lelkes Hollókő magánproblémájává válik? És milyen szabályozás adta biztonságról beszélhetünk, ha a tokaji világörökségi területet körbe fogva három erőművet is akarnak építeni, mit sem

Fotó: Béla Vári Krisztina

törődve a következményekkel és az érvényben lévő szabályozással! A mai jogszabályi körülmények között jó szabályozás nem is készülhet. Rádásul azonnal át is alakítható, ha azt valami különös pillanatnyi érdek megkívánja. Milyen biztonságot jelent, ha a világörökségi terület védőzónájában a megengedett kilenc méteres építménymagasság egy borzalmas erőmű kedvéért akár 30 méteresre változtatható?

Amíg ezek és az ehhez hasonló gondok megnyugtatóan nem rendeződnek, és a műemlékvédelem nem kaphatja meg az őt illető helyet és elismerést a társadalomban, addig Alföldi György gondolata szép, de veszélyes idea marad. Kíváncsi, hogy elhangzott javaslatát minél hamarabb támogathassuk. ■

Fotó: Vajda József

ÁGOSTHÁZI LÁSZLÓ DLA

NÉHÁNY GONDOLAT
A KOMÁROMI XXIV. OMK
KAPCSÁN

Igen hasznos részt venni olyan szakmai összejöveteleken, ahol valamely szakterület "hivatásosai" és a témával valamilyen kapcsolatba került "laikusok" kínálnak alkalmat az eszmecsere, illetve mondják el tapasztalataikat, élményeiket. Így történt ez Komáromban is. Számomra sokat hoztak az esettanulmányok, az ott elhangzottak. Volt köztük olyan, amit fontos volt figyelemmel végig kísérni, volt, ami kevés újat mondott s volt olyan is, ami sok mindenre rávilágított. Ez utóbbiak közül most a kőszegi Rajnis-utca 3. sz. műemlék épület átalakításának, helyreállításának eseményeiről *Virág Lászlóné* program-menedzser beszámolóját emelném ki, mert – bevallom őszintén – egy sor problémát nem tudtam megérteni-feldolgozni az elhangzottakból. Remélem, hogy nem értettem félre az elhangzottakat.

Nem értem, hogy egy műemlék épület esetében hogyan kerülhet sor olyan helyreállítási, átalakítási folyamatra, amely több részre van bontva, s azokat külön-külön engedélyezik, illetve bonyolítják le. Az előadottak szerint külön került sor a tető helyreállítására, az egyes épületrészek átépítésére, a homlokzatok is több szakaszban készültek, majd hasonlóan az udvar is. Összesen vagy öt ilyen munkaszakaszt említett a beszámoló. Nem értem, hogyan lehet egy műemlék épület – még ha egyes részei nem

is azonos időben épültek meg – teljes körű helyreállítását megelőző kutatásokat, az ezeket követő koncepció kialakítását, majd az összehangolt és műemléki szempontból elvárhatóan igényes tervezést szakaszokra bontottan megvalósítani és engedélyezni.

Érhetetlen számomra, hogy egy ilyen nagyon költséges, és az elhangzottak szerint igényes helyreállítási folyamat *előtt* a tulajdonos, illetve a program-menedzser miért nem tájékozik kellő mértékben az épület védettségéből származó kötöttségekről, előírásokról.

A tanácskozás szünetében

Fotó: Fejérdy Tamás

Nyilvánvalóan ennek lehet következménye, hogy a helyreálítási folyamat során több műemléki előadó is kapcsolatba került a folyamattal, amely ilyen formán sok ellentmondással terhelt és a szokásosnál is komplikáltabb lett.

Azt sem értem, hogy – pórias hasonlattal szólna – az idegsebészeti műtétet miért nem megfelelő gyakorlattal és szakképesítéssel rendelkező szakemberre bízta, miért ortopédsebésszel végeztették el! Így sem a szakszerűséget, sem a költséghatékonyságot utólag nem lehet firtatni.

Számomra a beszámolóban elhangzottak – s bizonyára szubjektív vagyok ezzel – valahogy az sokszor emlegetett "anatómiai beteg ló" képét idézi fel: a tulajdonos nem tájékozódik az elvárható mértékben, a hatóság és az építető között nem elég részletes az információk cseréje s a megvalósítás folyamata sem ideális. Még jó, hogy az épület – a levetített képek szerint – szépre sikerült. S mindez az egyik legszebb műemléki-történeti városunk közepén! Fontos volna az eset tanulságait alaposan megfontolni! ■

Emlékeztet, hogy az elmúlt hónapokban – néhány konkrét eset kapcsán – különösen élesen vetődött fel újra és újra az ingatlanfejlesztők (beruházók) és a műemlékvédők közötti vita. Bár a napvilágra került nézetek korántsem egyszerűsíthetők fekete-fehérre, illetve vagy-vagyra, az Országos Műemléki Konferencia nagy érdeme, hogy sikerült leültetnie egymás *melé* az egymástól sarkalatosan eltérő nézeteket valló feleket. A vita tapasztalatairól *Fegyverneki Sándort*, az Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium főosztályvezetőjét kérdeztem.

NAGY ZOLTÁN

FOGJUK FEL ORIGÓNAK...

– BESZÉLGETÉS FEGYVERNEKI SÁNDORRAL AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS-RŐL, A KÖZÖS GONDOLKODÁSRÓL, A VIZUÁLIS MŰVELTSÉG ÁLLAPOTÁRÓL ÉS A PARTNERSÉGRŐL

– Az esettanulmányok általánosítható tapasztalatai mellett a vitában néhány kifejezés ismétlődött. Megítélése szerint melyek voltak a leghangsúlyosabbak, s ezek mennyire jellemezték a tanácskozást?

– Az egymástól markáns módon eltérő álláspontok kifejtése mellett a vitázók legtöbbször a *partnerség* gondolatát fogalmazták meg. Úgy érzem, ma erre van a legnagyobb igény. A bemutatott sikeres műemlék-felújítási programok, amelyeket láttunk, hallhattunk, mind a partnerségre épülő jó együttműködést hangsúlyozták. De a műveltség, az átlag ember vizuális kultúrájának emelése nélkül lakossági elfogadás nem jöhet létre. Ez túlmutat az újat teremtő építész és/vagy beruházó, illetve az épített örökségünk védelmével hivatásszerűen foglalkozók vitáin. Partnerségre, és a szemlélet megváltoztatására tehát szükség van.

– Gyakran esett szó a kiszámíthatóságról is.

– Volt azért ebben némi félreértés is. Az egyik hozzászólásban elhangzott, hogy mindent lehetetlen előre kiszámítani, hiszen feltárás közben bármikor előbukkanhat egy olyan építészeti vagy régészeti érték, ami a további munka egész menetét megváltoztathatja. Természetes, hogy ilyenkor le lehet, sőt kell állítani a munkát. Többen szónak tették azt is, hogy a tervezési megbízás kiadása előtt elengedhetetlen a kutatás. Ha a kutatást alaposan és lelkiismeretesen végzik, akkor nem történhet meg, hogy a beruházónak vagy a kivitelezőnek le kelljen állítania az építkezést, mert találtak, mondjuk egy középkori freskót.

– Úgy tűnt, hogy a vita során ezt az álláspontot, ha nem is azonos mértékben, de mindkét fél magáévá tette. A műemlékvédők így vagy úgy okultak is az elhangzottakból, de vajon a vita lényegéről tudomást szereznek-e az ingatlanfejlesztők?

– Minden bizonnyal, hiszen az Országos Műemléki Konferenciára az egész szakma odafigyelt, s a kialakult álláspontokat megismerik az érdekeltek, már csak azért is, mert az ingatlan-kerekasztal nevű szerveződés támogatja a konferenciát, részben közvetlen részvételével, részben a példák bemutatásával, no meg anyagilag is. Mindez persze nem megy egyik napról a másikra, de az elhangzottak elegendőek arra, hogy áthidalják a ténylegesen meglévő távolságot. A mai napot fogjuk fel origónak, kezdeti pontnak, bár annál több volt. Abban mindenki egyetértett, hogy a partnerség: követelmény.

– Tebát közeledtek az álláspontok?

Fotó: Vajda József

– A ma délutáni vita vezetőjeként azt látom, hogy a közeledés még nem jött létre, de a felismerés már igen. Mától számíthatunk arra, hogy az egymás szempontjait jobban figyelembe veszik az érintettek, mint eddig.

– Támogatja-e a társadalom épített örökségünk megmentését, védelmét? Mit kellene tenni? Hivatalos vagy civil szervezetnek kellene végeznie ezt a munkát?

– A társadalom a műemlékekhez való viszonyában több szívről. A városvédeket nem kell meggyőzni, azok teszik a dolgukat. A műemlék épületben lakók – többnyire tulajdonosok –, tarthatnak attól, hogy az esetleges védetség gondokkal és többlet kiadásokkal jár, és nem ismerik föl a műemlékben rejlő lehetőségeket. A környezetüket, a városképet

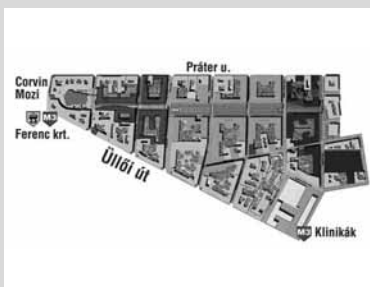
szerető polgárok szempontjából pedig – és ez elhangzott a konferencián is – úgy merül föl a kérdés, hogy költhet-e még többe közpénzekből az ország a műemlékállomány felújítására, forrásokat vonva el ezzel az egészségügyből vagy az oktatásból? – Ezt, az egyéb, a már megszokott támogatások terhére nem akarja tudomásul venni.

A társadalomnak általános fejlettségi szintjét tükrözi az építés, az építészeti ügyéhez való viszony. Jó lenne, ha ez az átlagos fölé emelkedne, s nőne a vizuális kultúra iránti igény s az abban való jártasság, de ez nem igaz. Az építész szakma is magán hordja a társadalmi fejlettség általános színvonalát, amit más és más megvilágításban látunk, attól függően,

hogyan Csap vagy Hegyeshalom felől érkezünk-e haza. Éppen ezért azt mondom, hogy nem az elégedetlenség, hanem a törekvés visz előre. Ma sok hozzászóló, mondta el az együttműködés szükségességét. Voltak konfrontáló kijelentések, álláspontok is. A szakmai médiumoknak jelentős szerepe lehet azoknak a szellemi hidaknak felépítésében, amelyek megteremtik a tervezők, a fejlesztők, a beruházók és a kivitelezők együttműködését. A ma bemutatott kedvező példák is arról tanúskodtak, hogy kiváló személyes, szakmai együttműködés áll minden itt bemutatott sikeres projekt mögött.

Azért ül itt sok kolléga az ÖTM-től és azért volt sok kolléga a közelmúltban Pápán tartott főépítési konferencián, mert megvan a természetes igény az összefogásra az államigazgatás építészeti szervezetei között is. Az országosan kiemelt, egyedi műemlékek védelme a KÖH feladata, de a helyi értékvédelem az önkormányzati minisztérium koordinálásában a mi dolgunk. Az értékvédelem akkor lesz teljes, ha az országosan kiemelt műemlékek és a helyi értékek védelme egyfajta kollegialitásban, szemléletben és partnerségben történik. Ha ennek a konferenciának egyik vezérgondolata a partnerség volt, akkor az országos és a helyi védelmen dolgozó hivatalok munkája is itt kapcsolódik össze. Egy újfajta partnerségre mi is készen állunk, és ezt a nyíltságot látom a KÖH új vezetőségének magatartásában is. ■

HATALMAS KERESKEDELMI FEJLESZTÉS A CORVIN SÉTÁNYON

A VIII. kerület gigantikus városrehabilitációs projektje, a Corvin Sétány újabb mérföldköhöz érkezett: a Futureal Development Zrt. három évnyi előkészítő munka után elindítja a belváros legnagyobb kereskedelmi fejlesztését. Ez két részből áll, egyrészt a Corvin Atrium fedett sétáló és bevásárló utcából (34 600 négyzetméternyi bérbe adható terület, amelyben étterem, szórakozóhely és 1200 férőhelyes mélygarázs is helyet kap), valamint egy több ütemben megépülő nyitott részből, amely a Corvin Sétány két oldalán húzódik végig. A Corvin Atriumot is magába foglaló tömb építése augusztus végén kezdődött. A Corvin Atriumot, illetve a további kereskedelmi és szórakoztató létesítményeket az Európa-szerte 240 bevásárlóközpontot üzemeltető francia *Klépierre* cég vásárolta meg.

A Corvin Sétány projekt Közép-Európa legnagyobb városrehabilitációs programja, amelynek keretében 22 hektáron 2800 új lakás, 150 000 négyzetméternyi iroda és egy egyedülálló K+F központot is magában foglal.

Szálloda viszont ebben az ütemben még biztosan nem készül – mondta el kérdésünkre *Tatár Tibor*, a Futureal Development vezérigazgatója. Bár korábban terveztek hotelt, ám a lakóingatlanok iránt mutatkozó hatalmas igény miatt "beáldozták" a helyszínt, pedig több szállodalánccal is tárgyaltak. *Tatár Tibor* úgy véli, a fejlesztés utolsó ütemében, 2012 körül várható szállodafejlesztés, amikor a hotel a már befejezett projektekre települ be, várhatóan a Klinikák közelében.

(Erős – Turizmus Bulletin nyomán)

BUDAÖRSÖN A HILTON TERJESZKEDIK

A Hilton Hotels Corporation menedzsment szerződést írt alá a Reax-csoporthoz tartozó Rupphegyi Ingatlanfejlesztő Kft-vel a Hilton Residence Buda Hills Budapest 2010-es megnyitásáról. A 120 egységes apartmanház Budaörs kereskedelmi negyedében nyílik, egy nagyszabású, éttermet, üzleti parkot és lakóházakat is magában foglaló ingatlanfejlesztés részeként.

A lépés a lánc európai terjeszkedésének része, és a két meglévő, valamint a Visegrádon készülő, 2009 januárjában megnyíló 216 szobás ház után a lánc negyedik tagját jelenti Magyarországon.

KISZÁLL AZ V. KERÜLETI ÖNKORMÁNYZAT A GRESHAMBÓL

Névérték felett 10%-kal, 332 millió forintért eladja Belváros-Lipótváros önkormányzata a Gresham-palotából a Four Seasons luxusszállodát építő Gresco Befektető és Vagyonkezelő Rt.-ben (GBV) lévő 4,64 %-nyi részvényét. A vevő a ciprusi bejegyzésű Patine Holdings Ltd. Az eladás mellett az után döntött az önkormányzat, miután kiderült, hogy a GBV 2006-os 4,6 millió eurós üzemi nyeresége nem elegendő az adósságok törlesztéséhez. A GBV által tervbe vett 42 millió eurós tőkepótlás mintegy 2 millió eurós (félmilliárd forintot meghaladó) előre nem tervezett kiadást jelentett volna az önkormányzatnak, amit az nem akart vállalni, a tőkeemelésből kimaradva pedig 1,87 %-ra csökkent volna a részesedésük a társaságban.

– HVG –

A rakpart az 1930-as években...

Fotó: Balogh Rudolf (Magyar Nemzeti Múzeum)

KOROMPAY KATALIN

HÚSZ ÉVES A BUDAPESTI VILÁGÖRÖKSÉG

HÚSZ ÉVES A BUDAPESTI VILÁGÖRÖKSÉG – A B.V.A. RENDEZVÉNYSOROZATA

A közelmúltban – szeptember 1-jén bezárt – *A rakodópart kövei* című kiállítás volt az első idei évfordulós rendezvény, amellyel a Budapest Világörökségéért Alapítvány (BVA) és támogató társadalmi szervezete, a PRO BUDAPEST világörökségi összefogás megnyitotta a budapesti dunai panoráma és a Várhegy UNESCO világörökséggé nyilvánításának huszadik évfordulója, valamint a világörökségi területnek az Andrássy úttal való kibővítése ötödik évfordulója alkalmából indított események sorát. A közhasznú alapítvány az évfordulós évadban szabadtéri koncerttel, utcai kiállításokkal, esti kivilágításos összművészeti sétákkal, világörökségi sétahajózással, a pesti történeti városképet alkotó házak rehabilitációra váró udvari oldalát bemutató kiállítással kívánja elősegíteni a városkép értékeinek jobb

megértését. Egyben szeretné felhívni a figyelmet a pótolhatatlanul értékes építészeti városmag fennmaradását egyedül biztosító rehabilitációs városfejlesztés ma már reális, nagyszerű perspektívájára. Az évforduló napján, december 11-én az MTA dísztermében városrehabilitációs konferencia zárja majd az ünnepi évadot – és nyitja az új perspektívát.

A Budapest dunai rakpartjai elmúlt 150 évének fejlődéstörténetét bemutató kiállítás felvonultatta a világörökségi panoráma nagyvonalú alapvonalát jelentő, eredetileg árvízvédelem, kikötő és kirakodóvásár céljaira épült partművet. A Világörökség-városkép drámai változásait korabeli fotókon, festményeken, metszeteken, rajzokon és terveken dokumentáló anyagot *Kolundzsjá Gábor* urbanista szerkesztette.

SZÜKSÉG VAN A RAKPARTOK MŰEMLÉKI VÉDELMERE

A Budapest Világörökségéért Alapítvány a 19. század utolsó negyedében megépített hatalmas *mérnöki alkotás* – lépcsősorokkal váltakozó függőleges és ferde támfalak, súlyos tömbkövek, nemes öntöttvas korlátok csaknem nyolc kilométeren keresztül – *műemlékké nyilvánítását kezdeményezte*. Elejét kívánta venni ezzel az olyan, a Világörökséget és a városlakók érdekét veszélyeztető esetek megismétlődésének, mint amilyen a *Fővárosi Önkormányzat* 2003-as terve volt a budai alsó rakpart a Duna medrében való kiszélesítésére és a vízparti út forgalmának nagy kapacitású közötti való felbővítésére. A védetté nyilvánítás javaslata *dr. Román Andrástól*, a műemlékügy másfél éve elhunyt apostolától származott, aki a civil küzdelem kezdetén a szakma nagy adósságának nevezte a budapesti történeti partművek műemléki védelmének hiányát. Mint emlékeztet, akkor a *Budapest Világörökségéért Alapítvány* az UNESCO-t hívta

segítségül, amelynek az ICOMOS-szal közös, a civilekkel egyetértő véleménye végül is eltérítette a Fővárosi Polgármesteri Hivatalt a város és a folyam gyalogos kapcsolatának ellehetesítésétől. Bár a műemléki előterjesztést a szakmai bizottság egyhangúlag elfogadta és indoklásában szükségesnek tartotta, a védetté nyilvánítás mégis elakadt a kulturális minisztériumban, *és az irat már egy éve vár a miniszteri pecsétre*. A civilek remélik, hogy a kiállítás felhívja a figyelmet a nemzetközi visszhangú ügyre, és a húszéves évfordulón megerősítést nyer a Világörökség iránti állami elkötelezettség.

(A kiállítást a Budapest Világörökségéért Alapítvány és a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal szervezte. (Tervezés/kivitel: GPG Stúdió, Ágh András.) A Világörökség Magyar Nemzeti Bizottsága elnöke és a kulturális miniszter az évfordulót s a kiállítást szóbeli üzenetben köszöntötte.) ■

... és korunkban

Fotó: Ötvös Béla

DR. VARGA KÁLMÁN

EGY FEJLŐDŐ NEMZETI INTÉZMÉNY: A MŰEMLÉKEK NEMZETI GONDNOKSÁGA

A közelmúltban az örökségvédelmi intézmények körében a fenntartó Oktatási és Kulturális Minisztérium újragondolta a feladatok rendszerét, s ez természetesen a Műemlékek Nemzeti Gondnokságát is érintette. A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal úgynevezett "középirányító szerv" hatásköre megszűnt az intézmény felett, így az MNG közvetlenül a kulturális szakálmittikársághoz tartozik. A Gondnokság minőségi "újrapozicionálására" nyílt tehát mód a kulturális, illetve a közgyűteményi intézményrendszerben, s az eddig is meglehetősen dilettáns kép, miszerint az intézmény egyszerű "ingatlankezelő", "csődgondnok" vagy valamiféle "dajka" szervezet lenne, végképp a múlté:

zösségi-kulturális célok dominanciája, amely az értékeket egyfajta műkincsekként és történeti fontosságukban kezeli. (Ilyen típusú műemléki-kulturális intézmények a művelt Európa minden országában megtalálhatók, különböző szervezeti formákban. Angliában a National Trust és a National Heritage, Németországban a Verwaltung-rendszer, Olaszországban a L'Istituto Italiano dei Castelli, Franciaországban a Centre des Monuments Nationaux, Lengyelországban a Towarzystwo Opieki nad Zabytkami –, hogy csak néhány példát említsünk.) A Nemzeti Gondnokság szakmai célja a rábízott komplex értékeket minél nagyobb közönség számára elérhetővé és élvezhetővé tenni, de nem csak az épületek bemutatásával és kulturális eseményekkel, hanem partnerek bevonása révén a turisztikai szolgáltatások körének megermentésével is.

Az intézmény műemlékei – pontosabban a különös értékű történeti terek és kertek – többnyire rossz fizikai állapotban vannak, mivel az előző rendszer évtizedei alatt jellemzően nem költöttek ezekre az épületekre és oda nem illő módon használták (kórház, gyermekevelő intézet, katonai célok stb.) azokat, berendezéseik pedig jórészt szétszóródtak. Ebből adódóan az egyik legégetőbb feladata az épületek műszaki állagvédelme és a kortörténeti gyűjtőmunka, ezen túlmenően pedig a művelődéstörténeti értékeken alapuló jövőbeli használatuk kidolgozása és menedzselése. Mindezzel párhuzamosan alapcél, hogy már a helyreállítási időszakban is nyitva álljanak az épületek a nagyközönség előtt és kulturális programok (kiállítások, zenei események, múzeumpedagógiai foglalkozások, helyi- és civil rendezvények fogadása stb.) töltsék meg élettel a műemlékeket. (Az intézmény állományából jelenleg 27 műemlékegyüttes és azok parkjai látogathatók és adnak helyet különféle kulturális eseményeknek.)

Az épületek, történeti kertek gondozása során az intézmény együttműködéseket (önkormányzatok, civil szervezetek, vállalkozások és magántőke) alakít ki, a hasznosítás során idegenforgalmat generál, munkahelyeket teremt és számos esetben – például az EU-s projektek esetében – térségfejlesztő és gazdaságélénkítő potenciált képvisel. Ez utóbbi képesség az, ami ismét bizonyíthatja: műemlékeink nem önmagukért való, halott kulisszák, hanem mai, korszerű életünk környezetének nélkülözhetetlen és tartalmas elemei. ■

Foto: Civerfan Bt.

A nádassladányi kastély programjait a tudományos és művészvilág is figyelemmel kíséri

a Gondnokság a történeti és művelődéstörténeti szempontból kiemelt építészeti örökséget szakszerűen gondozó és azt közcélokkal hasznosító sajátos, közgyűteményi funkciókat is természetesen ellátó intézmény. A névváltoztatással ("állami" helyett "nemzeti") is kifejezett fejlesztési szándék, illetőleg a történeti terek és kertek rehabilitációjában megjelenő EU-s források révén az intézményt az országos jelentőségű kulturális intézmények körébe sorolták, ezáltal lehetőségei kitágultak a szakmai együttműködések vonatkozásában is.

Ma a Nemzeti Gondnokság 42 különösen nagy történeti és műtörténeti értékű műemlékegyüttesért felelős az ország egész területén. Beruházási és gondnoksági feladatait két régiós osztálya, rendezvényszervezéseit programirodája végzi, valamint hasznosítási, szakértői és tudományos osztálya a szakkérdésekben (tudományos műhelymunka, koncepcionális tervek, pályázatok stb.) biztosítja a szakmai háttérrel. Az intézmény feladatai az elmúlt évek fejlesztései révén fokozatosan növekedtek (2002 óta 24 műemlék átvétele a kincstártól), miközben azonban a finansziális háttér és a személyi feltételek nem változtak. Megkerülhetetlenné vált az anyagi és szervezeti háttér bővítése, s ezt a fenntartó ma már érzékeli és méltányolja is. Részben az örökségvédelmi intézmények új munkamegosztása, részben pedig az EU-s fejlesztések teszik a közeljövőben lehetővé, hogy a Gondnokság szervezeti és anyagi kapacitása növekedjék.

Az intézmény küldetésének talán legfontosabb programja: létrehozni a minőségi országbemutatót össz művészeti karakterű értékláncolatát, amely – s amelynek elemei – méltón reprezentálják Magyarország európai színvonalú műveltségét. Ennek sarokpontja nem önmagában a "műemléki védettség", hanem a védettségre épülő történeti jelentőség, tradicionalitás és a kö-

Foto: MNG

Ózori Pipo vára ma Illyés Gyula emlékmúzeuma is

PAPP GÁBOR

EGY MEGOLD(HAT)ATLAN (?) PROBLÉMA – FÉMLOPÁSOK A TEMETŐKBEN

A nagy médiavisszhangot kiváltó Hofi Géza-síremlék meg rongálása mellett, az azt megelőző héten Borsos Miklós szobrászművész alkotását, a bronzból készült Hajnal című domborművet lopták el saját, családi síremlékéről, szintén a Farkasréti temetőből. Ezek a lopások, túl az anyagi károkon, pótolhatatlan eszmei károkozást is jelentenek, és a súlyos kezeletlenségű bűncselekményei ráirányítják figyelmünket a temetők rendjének, nyugalmanak, biztonsági helyzetének mélyebb áttekintésére.

Tóth Vilmos történész, temetőkutató véleménye szerint a fém-

lehetőség van. Gépkocsival bárki ingyen behajthat, és senki sem ellenőrzi, hogy – esetleg – mit tartalmaz a kifelé jövő járművek csomagtere. A temető hátsó falánál szintén van egy autóval is járható, ugyanakkor teljességgel őrizetlen kijárat. A temetőfal mellett nincs kielégítő közvilágítás, több helyen könnyen be lehet mászni.

Tóth Vilmos konkrét eseteket is említett a Kerepesi úti temetőből: Egész alakos szobor tűnt el például Kerner István karmester és Breuer Szilárd József fővárosi tűzoltóparancsnok

A dombormű, ami ma már nem látható

lopások elszaporodása megfelel az utóbbi egy-két évtized általános tendenciájának; *Budapest valamennyi temetőjét, továbbá parkjait és köztereit is érinti.* Mivel szinte kizárólag fémből készült alkotások tűnnek el, okkal feltételezhető, hogy színes-fém-gyűjtők és illegális olvasztók állnak az esetek mögött. A gyűjtőhelyekre már nem az eredeti alkotások kerülnek, hanem a beolvasztott fém. A temetőkben nem egyedi esetekről, hanem szervezett fosztogatásról van szó. Nyilvánvaló, hogy egy vagy több banda haszonszerzési szándékkal temetői fémtárgyak gyűjtésére szakosodott: eltűnt már sok mellszobor és kisebb számban egész alakos szobrok is, emellett számos dombormű, plakett, címer, fémdísz, váza, gyertyatartó, kerítés, sírboltkarika. A lopássorozat csak a Kerepesi úti temetőben több száz sírt érint kisebb-nagyobb mértékben: nemcsak a hátsó, bozótos temetőrészt, hanem a parkosított parcellákat és a falsírboltokat is. A lopások zöme éjszaka történik, ami arra utal, hogy a temető őrzése nem kielégítő (ugyanerre világított rá a Kádár-ügy is). A Kerepesi úti temetőbe több irányból is szabad bejárás

A felvételeket a szerző készítette

síjról. Ellopták Horváth Mihály püspök, történész mellszobrát, ami az egész temető egyik legrégebbi plasztikai alkotása volt (1881-ből). Szintén mellszobrot vittek el Klösz György fényképész, Ney Béla építész, Peterdi Andor költő és Kiss János teológus sírjáról. Zala György szobrász, Korizmics László mezőgazdász, Beöthy Zsolt irodalomtörténész és Falk Miksa újságíró sírjáról domborművek tűntek el. A Hagenmacher család egyik sírjáról elvitték az oroszlánszobrot. Ellopták a Major Tamás sírján állt nonfiguratív szobrot is. Vetter Antal tábornok síremlékének alsó részéről a fémtábla hiányzik. Több nemrég felújított műemléket is megcsonkítottak egyes fémdíszek ellopásával, például a Deák-mauzóleumot (itt pótolták!) és a Vécsey-sírboltot. Nagyon sok sírról elvitték a nemesi címet vagy olyan foglalkozásjelző fémdíszeket, mint például Mészöly Géza festőművész sírkövére a palettát. Ellopták Beöthy Ákos politikus sírjának díszét: a nagyszentmiklósi ivócsanak mását. A Farkasréti temető vonatkozásában példaként említhető a '90-es évektől napjainkig a Kósa György zeneszerző sírjáról a műveit

ábrázoló bronz plakett-sorozatnak, Beöthy László színigazgató mellszobrának, Simor Erzsébet szobrász szobrászának, Móróczi Virág és férje sírjáról a bronz domborműnek, Reich Károly grafikus kétalakos szobrászának és a MOM-alapító Süss Nándor domborművének eltűnése.

Radnainé dr. Fogarasi Katalin a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság (NEKB) titkára a jogszabályi háttérrel adott tájékoztatást. A temetők működésének sarkalatos részeit a temetőkről és a temetkezésről szóló 1999. évi XLIII. törvény tartalmazza. A törvény végrehajtásáról szóló 145/1999. (X. 1.) Korm. rendelet 41/A §-a vonatkozik az úgynevezett temető-szabályzatra. Fenti § c. pontja előírja, hogy a temetőszabályzat tartalmazza "a temetőüzemeltetési (temetőgondnoki) feladatokat és kötelezettségeket, a létesítmények igénybevételeinek feltételeit". A budapesti temetőknek azonban nincs ilyen szabályzatuk. Sarkalatos, hosszú évek óta húzódó kérdés a Kerepesi úti temető rendezetlen tulajdonjogi helyzete. Hiszen amíg a Farkasréti temető vonatkozásában a tulajdonosi jogok szabályozottak (itt a tulajdonos a főváros), addig az egész *Kerepesi úti temető* az állam kizárólagos tulajdonában tartandó műemlékek egyike, ugyanakkor a mai napig nem született meg az aláírt vagyónátruházási szerződés a Kincstári Vagyoni Igazgatóság és a Fővárosi Önkormányzat között.

A Kerepesi úti temetőnek kiemelt jelentősége van abban a vonatkozásban is, hogy (a Farkasréti mellett) a legtöbb a *Nemzeti*

Sírkertbe tartozó védett síremlék ebben a temetőben van. Fontos, hogy hatályos, jogszabályilag rendezett háttérrel működjenek a temetők. Emellett szükséges lenne a fémgyűjtésre vonatkozó szabályozás megszigorítása. Megoldást jelenthetne a bronzból készült műalkotások lopása elleni védekezésben, ha a fémgyűjtőhelyek működését hatékonyabban ellenőriznék, nyilvántartanák.

Dr. Cseri Ferenc biztonsági elemző szerint fokozott felelősség terheli a fenntartót és a vagyonvédelemért felelős civil biztonsági szolgálatot egyaránt. Megnehezíti a helyzetet, hogy a védelmi feladatot a temetők csendjének és nyugalmanak tiszteletben tartása mellett kell végrehajtani. Az ismertté vált esetek azonban azt mutatják, hogy a bűncselekmények színhelyei, különösen a kiemelt területek nincsenek kellő szigorral ellenőrizve, vagy hiányosak a helyszín beláthatóságát biztosító feltételek. Azaz nincs biztosítva a közterület megfelelő megvilágítása az esti, éjszakai órákban. Ezért szükséges lenne a megfelelő tereprendezés, hogy nagyobb távolságból is jól áttekinthető legyen a védendő terület. Ugyanakkor nélkülözhetetlen a rendszeres járőrözés kutyával és megbízható gyors összeköttetést biztosító technikai eszközzel, valamint ennek a tevékenységnek rendszeres, visszakéreshető dokumentálása. Mindezek mellett azonban a legfontosabb a megbízható személyi állomány alkalmazása. A felsorolt feltételek egységes és magas színvonalú alkalmazása jelentős mértékben lecsökkenti a morálisan is mélyen elítélendő bűncselekmények lehetőségét. ■

A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELMI HIVATAL ÉS AZ ICOMOS MAGYAR NEMZETI BIZOTTSÁG EGYESÜLET

ÖRÖKSÉGI ÉRTÉKVIZSGÁLAT, ÉRTÉKLELTÁR ÉS HATÁSTANULMÁNY A MŰEMLÉKVÉDELMBEN

címmel egynapos szakmagyakorlási jogosultsághoz kapcsolódó ismeretanyag bővítését szolgáló szemináriumot szervez, amely a Magyar Építés Kamara szakmai továbbképzési programja keretében 2 pontot ér.

A képzés célja, hogy segítse a tervező építészeket, várostervezőket, a műemlékvédelem területén, az önkormányzatoknál, településtervező irodákban dolgozó építészeket, települési főépítészeket, művészettörténészeket, régészeket és más a téma iránt érdeklődő szakembereket abban, hogy pontos képet kaphassanak az örökségi értékvizsgálat, értékleltár, hatástanulmány készítése céljáról, módszereiről, valamint a jogszabályi előírásokon alapuló elvárásokról.

A szeminárium programja:

08.30-09.30	Regisztráció
09.30-09.40	Megnyitó
09.40-10.25	Bevezetés és fogalomtisztázás az örökségi értékvizsgálat és hatástanulmányok témájához. Előadó: Dr. Fejérdy Tamás
10.25-11.10	Helyszíni építéstörténeti és értékfeltáró kutatás Előadó: Debreczeniné Mezey Alice
11.10-11.30	Kávészünet
11.30-12.15	Műemléki értékleltár. Előadó: Dr. Bozóki Lajos
12.15-13.00	Az értékvédelmi koncepció. Előadó: Rác Jolán
13.00-14.00	Ebédészünet
14.00-14.45	Települési értékvizsgálat, inventarizáció. Előadó Bognár Gábor
14.45-15.30	Az örökségvédelmi hatástanulmány szerepe a településfejlesztést megalapozó településrendezési eljárásban. Előadó Albert Ágnes
15.30-15.45	Kávészünet
15.45-16.30	Az InterSAVE. Nemzetközi vizsgálati módszer a környezet építészeti értékeinek számbavételére. Előadó: Rác Jolán
16.30-17.15	Település-inventarizáció a Kárpát-medence magyarlakta vidékein. Előadó Sebestyén József

Az előadások 45 perces időtartama magában foglalja kérdések feltevésének és eszmecsere kialakulásának a lehetőségét is, várjuk a résztvevők aktív közreműködését!

A szeminárium helye és ideje: 2007. november 15., Magyar Kultúra Alapítvány, Budavár-terem (Budapest, I. ker. Szentháromság tér 6.)
Részvételi díj nincs.

Étkezésről a résztvevőknek maguknak kell gondoskodniuk.. (A Magyar Kultúra Alapítvány épületében erre van lehetőség.)

Jelentkezni a teljes név, végzettség, munkahely, cím és pontos elérhetőség megjelölésével 2007. október 31-ig lehet az alábbi címen:

ildiko.deak@koh.hu (Deák Ildikó) és erzsebet.kovacs@icomos.hu (Kovács Erzsébet)

Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, 1014 Budapest Táncsics M. u. 1.

Tel: 22 45 272 Fax: 22 45 581

MŰEMLÉKI-RÉGÉSZETI ÉRTÉKEINK NYOMÁBAN

NAGY LEVENTE ROVATA

Az Örökség júniusi számában a Védési Osztály új rovatot indított, amely húsz előre megtervezett útvonalon különleges kirándulásra hívja az olvasót. Mindegyik útvonalon egy nemrégiben védetté nyilvánított, vagy védelemre javasolt műemléki értéket, illetve egy különleges tudományos jelentőségű régészeti lelőhelyet mutatunk be. Első utunk júniusban a balatonföldvári kelta erődtített településhez és a fonyódi historizáló villasorhoz vezetett, a júliusi-augusztusi számban megjelenő második, soproni és fertőrákosi kirándulás során pedig Mithras római kori misztériumainak és a Storno-család sikertörténetének titkaiba nyertünk beavatást. A szeptemberi, harmadik kirándulásunk pedig a Duna-kanyar egyik legrejtélyesebb régészeti lelőhelyéhez, a nagymarosi remetebárlangokhoz, valamint a szépen helyreállított visegrádi Zsitvay-kilátóhoz invitálja az olvasót.

NAGYMAROS – SZT. MIHÁLY-HEGY, KÖZÉPKORI REMETEBARLANGOK

Nagymaros és Zebegény között, a Dömös átkelés – elnevezésű vasúti megállóhelytől és a dömösi révtől mintegy 60 m-re, a Remete-völgyben lehet felgálgolni a Szt. Mihály-hegyi remetebárlangokhoz. A vasúti megállóhelytől a 12-es úton Nagymaros felé indulunk el, a 17. km-jelzés előtt egy vasúti szemafornál vaslépcső vezet fel a vasúti sínekhez, a Remete-völgyi ösvény a sínek túloldalán indul. A hegyre vezető meredek ösvény egy régi kőbányánál az S jelzéssel találkozik, amely kelet felé kanyarodva vezet fel a sziklakolostor bárlangjaihoz.

A 484,5 m magas Szt. Mihály-hegy délnyugati lejtőjén, a Duna felett körülbelül száz m-es magasságban, az Ördög-sziklák tetején egy 71 m hosszú, 5-15 m széles mesterséges terasz található. Az itt megtelepedő remetek két szinten tíz bárlangot vájtak a terasz felett magasodó andezit sziklafalba (négyet a felső szinten, hatot az alsón). A legnagyobb, három fülkéből álló bárlang alaprajza egy háromhajós templomra emlékeztet, valószínűleg a szerzetesközösség templomaként szolgálhatott. A "főhajó" a 3 m, a "mellékajók" a 2-2,4 méteres magasságot is eléri. A *Miklós Zsuzsa* vezetésével 1984-85-ben folytatott ásások alkalmával előkerült a templom dögölt agyagpadlója, amelyet eredetileg díszíttelen padlótegélakkal fedtek be. A bárlangtemplom bejárata előtt az ásások három sírt és egy, azóta elpusztult kőépület tártak fel, amelyek pontos alaprajzát és funkcióját már nem lehetett megállapítani.

A bárlangok előtt kialakított terasz szakadék felőli oldalát egy lépcsőzetesen felépített kő támfal védte, ennek azonban csak a terasz nyugati szélénél maradt meg egy mintegy 12 m hosszúságú szakasza. Ehhez a támfalszakaszhoz két négyszögletes alaprajzú helyiséget építettek, amelyeknek ma már csak egyetlen falcsontja látható a földfelszínen. A megtalált 11-15. századi kerámiatöredékekből és vastárgyakból (sarkantyúk, vaskulcsok, patkótöredék) kiderül, hogy a 11. században kivájt bárlangokat végig, az egész középkorban használták az itt élő szerzetesek, de a kőből készült támfalat és a hozzá tartozó helyiségeket csak a 14-15. század fordulóján építették.

1420-ból származik az egyetlen olyan okleveles adat, amely feltehetően erre a bárlangkolostorra vonatkozik. Az oklevélben *Balázs János*, egy Baranya megyei bencés szerzetes a váci egyházmegyéhez tartozó, Zebegénynek nevezett Szent Mihály egyház apátságának jövedelméért folyamodott. Lehetséges, hogy a sziklába vájt "háromhajós templom" a Nagymaros és Zebegény között felépült bencés bárlangkolostor Szt. Mihálynak szentelt temploma volt, és az egész Szt. Mihály-hegy a kolostorról kapta a nevét. A régebbi kutatás *Csemegi József* nyomán még úgy gondolta, hogy a Szt. Mihály-hegyi bárlangkolostort – csakúgy, mint

a tihanyi Barátlakásoknak nevezett remetebárlangokat – bazilita remetek alapították a 11. században, erre azonban sem írásos, sem régészeti bizonyíték nincs.

A mintegy fél évezreden keresztül használt bárlangok állapota a hegyoldal eróziója miatt fokozatosan romlik, az andezit sziklák repedeznek, a sziklafalat több helyütt turisták által emlékül itt hagyott falfirkák éktelenítik. A bárlangok előtti teraszról megkapó kilátás nyílik a Duna-kanyar dömösi szakaszára és a Visegrádi-hegység hegyeire. Minden kiránduló meggyőződhet róla, hogy akár bencések, akár baziliták voltak az itt először megtelepedő szerzetesek, csodálatosan szép helyet választottak maguknak. A nehezen megközelíthető, nagy erőfeszítéssel kialakított sziklaüregeket látva nem kétséges, hogy a ma már "lerobbant" állapotú bárlangkolostor nemcsak egy fél évezreden keresztül virágzó szerzetesi kultúra, hanem a globalizált, rohanó világunkban szinte teljesen visszaszoruló, aszkétizmusra törekvő vallásos életérzés lenyűgöző emlékműve is.

A nagymarosi bárlangkolostor feltételezett temploma

Fotó: a szerző

A Szt. Mihály hegyről a dömösi átkelőhelyhez újra leereszkedve, és a (csak gyalogosan használható) dömösi réven, vagy a nagymarosi réven átkelve folytatjuk utunkat Visegrádra, egyenesen a 378 m magas Nagy-villám tetőre, a 2005-ben műemlékké nyilvánított

Zsitvay-kilátóhoz. A Várhegy és a Nagy-villám tető közti nyeregbe autóval és menetrend szerinti autóbuszjáratral is eljuthatunk a Visegrádról felfelé kanyargó Panoráma autópályán. A gyalogosan túrázók a Salamon-toronytól a K+ jelzésen mintegy háromnegyed óra gyaloglás után érkeznek meg a nyeregben kialakított parkolóhoz. A nyári bobjálya és a Silvanus-étterem közötti parkolótól a K háromszög jelzésű kis úton néhány perces séta után már feltűnik a historizáló stílusú kilátó várszerű épülete.

Zsitvay Tibor (1884-1969) ügyvéd az 1913-ban megalakult Magyar Turista Szövetség elnöke volt 1924-26 és 1933-38 között (1926 után, amikor igazságügyi miniszter lett, a szövetség tiszteletbeli elnökeként támogatta a turizmus ügyét). Ő hívta fel a természetjárók figyelmét a Nagy-villám tetőre, ahonnan csodálatos panoráma nyílik a Dunára, a visegrádi Fellegvára és a környező hegyekre. A kilátó építését a 20 éves fennállását ünneplő szövetség 1933 áprilisában tartott nagygyűlése határozta el. A meghirdetett tervpályázat nyertese, *Kessler Hubert* egy olyan 12 x 12 m alapterületű, öt méter magas, sarkain kis kiülési részsűs falszakaszokkal megerősített kőfalazású, bástyaszerű építményt álmódott a hegytetőre, amely kialakításában követi a közeli Fellegvár és Salamon-torony formaképzését. A kivitelezők (*Hanning Miklós* és *Uzvölgyi József*) az alsó két szin-

tet lezáró, pártázatos mellvéddel körülvett nyitott teraszról kiemelkedő központi tornyot 1934-ben megmagasították, a négyszintessé váló épületet Zsitvay Tiborról nevezték el (a később Nagy-villámi kilátónak elkeresztelt épület 1998 óta

viseli újból Zsitvay nevét). A két alsó szintet apró résablakok és félköríves záródású nyílások törlik át: az északi és déli falszakaszon egy-egy bejárati ajtó található, az első emeleten kialakított hármas ikerablakokat és az épület négy sarkán kialakított részsűs falszakaszon nyitott ablakokat az 1970-es években beüvegezték. A legszebb kilátás a résablakokkal tagolt középtorony tetején kialakított, pártázatos mellvéddel körülvett teraszról nyílik, de érdemes egy pillantást vetni a kilátó belsejében kialakított körfolyosókra és a felső szintre vezető vaskorlátos kétkarú orsó csigalépcsőre is. Az épület földszintjén bűfé működik, az emeleten a kezelő Pilisi Parkerdő Kft. természetvédelmi kiállítást rendezett be.

A kilátó nemcsak az 1930-as évek historizáló építészetének fontos emléke, hanem az 1898-ban épült dobogókői menedékház után a magyar természetjárás történetének második legjelentősebb kultúrtörténeti értéke is. Hűen őrzi a munkásságnak is példát adó polgári természetjárás, és egy le-

tűnt világ, a 20. század első harmadában virágzó társasági-polgári kultúra emlékét.

A régészetiileg védett nagymarosi remetebárlangok revíziója *Miklós Zsuzsa*, a Zsitvay-kilátó védési dokumentációja *Peták István* és *Herczeg Renáta* kutatásai alapján készült. ■

LÁTOGATHATÓ A SZEGEDI VÁRTEMLOM ÁSATÁSA

Augusztus 1-jétől az érdeklődők szakavatott vezető segítségével közvetlen közről figyelhetik meg a középkori szegedi vártemplom feltárási munkálatait – jelentette be *Horváth Ferenc*, az ásatás vezetője a Tisza-parti városban. Az eddig helyreállított romokat megnyitják a nagyközönség előtt, s egyúttal lehetőséget teremtenek arra, hogy az érdeklődők az éppen folyó régészeti feltárást is látogathassák. A régészek eddig félezer sírt és több száz gótikus faragványt, falmaradványt találtak, s immáron tisztában vannak azzal, hogy milyen lehetett a 14. század elején épített, a középkori vár udvarán álló templom, amelynek – reményeik szerint – hamarosan megtalálják a nyugati bejáratát is. Az augusztus 1-jétől kezdődő ásatási látogatások idegenvezetéssel történnek a múzeum nyitvatartási idejében.

(A Délmagyarország nyomán)

Az évek óta hagyományosan augusztus végén tartandó Bonchidai Napok előtt nemzetközi sajtótájékoztatót számolt be a Transylvania Trust Alapítvány, a Restauro Projekt és az ESUA Project a bonchidai Bánffy kastélyban az Európai regionális építészet - Három kastély (a töröcsvári, az erzsébetvárosi Apaffy és a bonchidai Bánffy kastély) helyreállítása témakörében végzett munkáról.

NAGY ZOLTÁN

NEMZETKÖZI ÖSSZEFOGÁSSAL

Az Európai Unió által finanszírozott ESUA program a Leonardo program elveinek gyakorlati megvalósítása érdekében – együttműködve az erzsébetvárosi polgármesteri hivatal által kezdeményezett Restauro programmal és a Transylvania Trust Alapítvánnyal –, norvég, brit, olasz, német, belga, amerikai és hazai szakemberek részvételével, augusztus 4-e és 13-a között Töröcsváron (Bran), Erzsébetvárosban, Szászfehéregyházán (Viskri), Nagybaromlakon (Voroumlac) és Medgyesen (Medias) esettanulmányokat elemzett s műhelygyakorlatokat és munkálátogatásokat szervezett. Augusztus 15-én a szakértőkből álló csapat a bonchidai (Bontida) Bánffy kastélyban működő helyreállítási műhelyek munkájában vett részt. Amint ezt *Hegedűs Csilla*, a Transylvánia Trust bonchidai programért is felelős igazgatója hangsúlyozta, az EU Leonardo programja által finanszírozott jelenlegi szakaszban hét országot képviselő 13 partnerintézmény két éves határidőn belül kívánja a majdani intézmény tantervét és oktatási módszertanát kidolgozni.

A Leonardo alaphól finanszírozott ESUA-program (Európai Építészeti és Városrendezési Iskola) célja olyan páneurópai építészeti iskola létrehozása, amely már létező oktatási

A kép jobbszélén Hegedűs Csilla

A bonchidai Bánffy kastély már több éve ad otthont az Őfelsége Margit Hercegnő által patronált Nemzetközi Épített Örökség Helyreállító és Szakképző Központnak. A 13 európai országból, valamint Ausztráliából és Brazíliából érkező, több mint 800 hallgatója révén a legfontosabb Kelet-közép-európai ilyen jellegű intézmény. A központot a kolozsvári Transylvania Trust Alapítvány (TTA) és a brit Institute of Historic Building Conservation (IHBC) szervezetek működtetik.

Ez utóbbit a program egyik meghatározó szakmai vezetőjeként David Baxter képviseli. A nemzetközi jelentőségű kastély (az "Erdélyi Versália") helyreállítása – nagymértékben és igen kreatív módon – oktatást-képzést szolgáló projektek révén, EU-s támogatás (Phare és Kultúra 2000), a román kulturális minisztérium, a World Monuments Fund, valamint más brit, magyar és amerikai szervezetek anyagi hozzájárulásával történik.

A Kastély részben már helyreállított egyik szárnya

Fotók: Hadnagy Zoltán

intézmények, szakértők és civil szervezetek hálózataként működhetne, úgy vette fel például iskolaként Bonchidát is ebbe a programba, hogy ott a hagyományos építőmesterségeket nemcsak szakmunkásoknak, hanem építész, építőmérnök, művészettörténész diákoknak is tanítják. A résztvevők jelenleg májustól októberig részesülnek gyakorlati képzésben, de ha a norvég segítséggel épülő oktatási központot sikerül befejezni, létrehozva a szükséges infrastruktúrát, akkor megvalósulhat az egész éven át tartó oktatás is.

A Segesvár (Sigisoara) közeli Erzsébetváros polgármesteri hivatala által kezdeményezett és az AFCN által finanszírozott Restauro Projekt, a Medgyes környéki helyi épített örökség helyreállítása és a román kulturális örökség megmentése érdekében a helyi mesterségek beazonosítását és felélesztését kívánja életre hívni. Ugyanott, mármint Erzsébetvárosban, a 17. századi Apaffy-kastélynak, mint a vidék reprezentatív műemlékének helyreállítását – több más, fontos történeti épület mellett – egy civil szervezet, a *Serban antacuzino* Londonban élő román herceg által létrehozott Pro Patrimonio Alapítvány közreműködésével akarják megvalósítani. ■

ÉRI ISTVÁN ROVATA

A MOB SZEREPE A VÁRNEGYED HELYREÁLLÍTÁSA KEZDETI ÉVEIBEN (1945-48)

A Műemlékek Országos Bizottságában 1945. március elején indult meg az élet, az első aktát 16-án iktatták. A háború előtt még kilencen voltak, ekkor azonban mindössze hatan láthattak munkához. *Pálinkás László* és *Csabai István* műemléki segédőrök katonaként – sejtetően már hadifogságban – voltak távol, *Gentbon István* műemléki előadó pedig a Szépművészeti Múzeum vezetője lett. A megfogyatkozott létszámú intézményhez azonban sorra befutottak az első, műemlékkel kapcsolatos ügyiratok. A budai Várpalotára vonatkozó első ügyirat június 6-án kelt (az iktatókönyvben az 53-as sorszámmal kaptak). Aláírójaként csupán "Ambrózy" olvasható, ám titulusa ennél hosszabb: "a buda várpalota és a hozzátartozó javak felügyeletét ellátó hivatal ezidőszerinti vezetője" volt, s alighanem *sédeni Ambrózy Gyulát* (1884-1954) tisztelhetjük benne. Tudjuk róla, hogy 1921-től a kormányzói kabinettirodában tevékenykedett, 44-ben már kabinetfőnökként. Részt vett az október 15-i kiugrási kísérletben, állítólag a németek Mauthausenbe deportálták. Ennek ellenére áprilisban már az újjáépítési kormánybiztossal tárgyal a "budai várpalotának a további romlástól való megmentése és részbeni restaurálása tárgyában". A MOB a kormánybiztoshoz intézett beadvány másolatát kapta meg. Nem tudni, hogy "ezidőszerinti" megbízatása meddig tartott (állítólag Recsket is megjárta), de három oldalas előterjesztése a várpalota megmentése és újrahasznosítása érdekében máig figyelemreméltó.

Ambrózy utal arra, hogy bármilyen lesz is az államforma, az államfői reprezentációra szükség lesz. Szerinte a viszonylag épen maradt krisztinavárosi szárny "aránylag a legkevésbé ment tönkre és viszonylagosan ...restaurálható." "A másik jelentősége a várpalotának műemlék jellege...az idegenforgalmi érdek... A várpalota bizonyos fokú restaurálása esetében az a jövőben is a budapesti látványosságok egyik legérdekesebbje lenne." Beadványának további sorsáról nem tudunk. Tény azonban, hogy nem sokkal ezt követően, 1945. október 23-i ülésén a Fővárosi Közmunkák Tanácsa is foglalkozott a várpalotával, s Ambrózy javaslatával egyezően állapították meg, hogy egyrészt "legalkalmasabb székelye (lehetne) a mindenkorai államfőnek, illetve a legfőbb kormányati szervnek." Emellett kulturális intézmények, "esetleg hivatalok elhelyezésére szolgálhatnak" a krisztinavárosi, illetve az északi palotaszárnyak. "A Várkápolna aránylag csekélyebb sérülései következtében templom céljára továbbra is megfelel" – szól a határozat.

A döntést megelőzően, 1945. szeptember 4-én a Közmunkák Tanácsa művészettörténeti és műemléki albizottságot hozott létre, *Péczy Béla* (1898-1971) főjegyző irányításával. Az albizottság a Várnegyed egészének helyreállítási tervével foglalkozott szeptember 27-i ülésén. Igen valószínű, hogy mindeire vonatkozóan Péczy, aki 1949 végétől a MOB jogutódjaként megalakult Múzeumok és Műemlékek Országos Központjához került, már korábban egyeztetett az elnökkel. Másként nehezen volna elképzelhető, hogy a 27-i ülés után öt nappal *Gerevich Tibor* már egy részletes javaslatlall egészítette ki a várbeli műemlékek sorsára vonatkozó tervezetet.

A továbbblépés érdekében *Gerevich* 1946. január 4-én közvetlenül az újjáépítési kormánybiztoshoz juttatta el memorandumát. Ebben a várbeli barokk lakóépületek romeltakarítása során folyamatosan előkerülő építészeti maradványokra hívta fel

Fotó: Hack Robert

a figyelmet, sürgetve azok megkutatását, illetve megővését. E tekintetben unokaöccse, *Gerevich László* útján szerezhetette közvetlen információit, hiszen ő a Fővárosi Történeti Múzeum Középkori Ásatási Osztályát, illetve Középkori Kőemléktárát irányította. Ebbéli minőségében főleg a várnegyed megrongálódott templomainak, köz- és lakóépületeinek bontására, helyreállítására felügyelt. Ugyanebben az évben már kézhez vette a MOB megbízását a királyi palota középkori maradványainak feltárására. (13/1949.sz. tvr. megjelenéséig a középkori régészeti emlékek kutatásához a MOB engedélye, esetenként anyagi támogatása volt szükséges.)

Idősebb *Antall József* (1896-1974) ekkor az Újjáépítési Minisztériumot vezette. 1946. január 17-én kelt levelében megbízta a MOB-ot, hogy a Várhegy műemlékké nyilvánított romépületeit állítsa helyre. A megbízással valójában az egy nappal korábban megtartott minisztériumi értekezleten benyújtott, *Gerevich*től származó javaslatok szentesítése történt meg. *Gerevich* szerint kb. 30 műemlékjellegű épülettel kell a várban számolni. Antal felkérte, hogy készítesse el ezek jegyzékét. Az értekezleten elhatározták, hogy kilenc épület sorsával sürgősen foglalkozni kell. A miniszter ehhez is a MOB listáját kérte, azzal az ígérettel, hogy az épületek tulajdonosai kölcsönt kaphatnak a kormányzattól a helyreállításhoz. Végül – követségi negyed kialakításra gondolva – öt-hat olyan épület kiválasztását kérte, amelyek külföldi követségeknek adhatók el. Szóba került még egy épület kulturház-előadóterem-könyvtár céljára történő átalakítása is.

A további intézkedésekről nem maradt fenn dokumentum a MOB irattárában. Mindössze egy terjedelmes, 1946. október 9-i keltezésű előterjesztés és melléklete olvasható a helyreállított műemlékek házadó mentessége tárgyában. Ezt a VKM akkori minisztere *Keresztury Dezső* kapta meg. Az előterjesztés érdekessége, hogy nemcsak megfogalmazója volt *Dercsényi Dezső*, hanem "az elnök helyett" jelzéssel alá is írhatta! Erre az irattárban más példa nemigen található!

A MOB sürgős módosítását kérte a 10.750/1946. számú miniszterelnöki rendeletnek. Az eredeti szövegezés szerint "a háború által megrongált műemlék helyreállítása esetén az építkező csupán az elfogadott költségek 75%-át vonhatja le a házadó 60%-áig, legfeljebb 15 évre. Ha viszont a műemléket lebontja és helyén új épület készül, megkapható a legmagasabb adókedvezmény is. A MOB módosítási javaslata ellene mondandó ennek a kifejezetten műemlékellenes intézkedésnek. Ha tehát a MOB által ellenőrzött, jóváhagyott és elkészülése után igazolt tervek alapján készül a helyreállítás, a házadó 70%-a erejéig a teljes műemléki költség levonható, legfeljebb harminc éven keresztül. Viszont műemlék csak a MOB engedélyével bontható le. "Ha az épület tulajdonosa az épület műemlék jellegű fenntartását megszünteti", vissza kell tőle vonni a már megadott házadó mentességet.

Nincs tudomásom az előterjesztés további sorsáról. De figyelemreméltó, hogy a műemlékvédelem retorzióval is járó jogérvényesítésének szándéka –, amelyet a 13/1949.sz. tvr. már tartalmazott – ebben a tervezetben is megjelent. A MOB iktatókönyvének tanúsága szerint ebben az ügyben, ezekben az években szépszámmal kérelem érkezett, főleg a várbeli kispaloták tulajdonosaitól.

Napjainkban válik aktuálissá az USA tulajdonában lévő, Táncsics utca 9.szám alatti épület visszakerülése magyar tulajdonba. Az egykor Kossuth Lajos, illetve Táncsics Mihály börtönéül is szolgáló műemlék annak idején bizonyára a követéseknek eladható kincstári tulajdonban lévő épületek listáján szerepelt. A MOB 1948. május 14-i keltezésű, építési engedélyhez fűzött kikötéseket tartalmazó iratából kitűnik, hogy az Államkincstár adásvételi szerződéssel adta el az épületet, nem jóvátétellel került az Egyesült Államok birtokába, amint azt mostanában olvashatjuk. Az előzetes tárgyalásokban a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium is részt vett – kikötve, hogy a restaurálást a MOB ellenőrzi.

A MOB előírta, hogy "Az épület külső megjelenésének érdekében kikötendő azonban, hogy a kémények bádogszegélyezését eltüntessék, a kéményeket simára vakolják és az ereszcatorna megközelítésére szolgáló bádóg kibúvót teljesen mel-

lőzzék... Rendkívül fontos a Várban a külső homlokzat kezelése és színezése, aminek eszközzése előtt kikérendő a MOB véleménye és jóváhagyása. E feltételeknél azonban fontosabb volt a következő: "A csatlakozó melléképületek bontásával kapcsolatban újabb műemléki értékű leletek, esetleg középkori részletek kerülhetnek elő. Ebben az esetben a Műemlékek Országos Bizottságát haladéktalanul értesíteni kell."

Amint az közismert, ezen a telken – hosszas huza-vona után – 1961-62-ben *Zolnay László* folytathatott ásátást. Többek között azért is, hogy igazolhassa az 1951-ben már publikált feltételezését arról, hogy a XIII. századi első budavári királyi szálláshely a Vár északi és nem a déli részén volt. A kérdés azonban máig vitatott. Vajon felülvizsgálja-e valaki Zolnay és Gerevich László egymástól eltérő véleményét, ha a Táncsics utcai épület ismét magyar tulajdonba kerül? ■

KASTÉLYFEJLESZTÉSEK

KASTÉLYFEJLESZTÉS ÉRT VÉGET DORMÁNDON

A Tisza-tavat célzó kerékpártúrák kiindulópontjának szánja a Heves megyei Dormánd önkormányzata a községben álló, EU-támogatással felújított Latinovits-kastélyt. A 70 millió forint értékű beruházás megvalósításához 60 milliónyi támogatást nyert az 1040 lakosú falu a Nemzeti fejlesztési terv Agrár- és vidékfejlesztési operatív programja keretében. A kormányzati önerőalapból hatmillió forint támogatást kaptak. A jövőben kerékpárút köti össze az M3-as autópálya Tisza-tavi lehajtójánál található Dormándot és a poroszlói ököcentrumot. Ezenkívül kempinget akarnak kialakítani a kerékpárosok számára a kastélyt körülvevő 11 000 négyzetméteres ősparkban.

KASTÉLYSZÁLLÓ NYÍLIK BONYHÁD KÖZELÉBEN

Öthektáros területen, Bonyhádtól három kilométerre, festői környezetben nyílt meg szeptember 1-jén a Club Weber Kastélyszálló. A csendes, nyugodt környezetre vágyók számára ideális kúria négycsillagos besorolással várja majd a vendégeket. A kastély-épületben 3 lakosztályt és 8 szobát alakítottak ki, valamennyi provance-i stílusú és más-más színű. Ezenfelül három különálló apartmanépületben további tíz szoba található. A különálló konferenciaépület 70 fős, a ház alsó szintjén húsz fős VIP terem is van. A szálloda 40 méter hosszú pincéjében bormúzeumot rendeztek be, itt a tájegység borai kóstolhatók meg. A szálláshelyhez kapcsolódó lovasudvarban pedig terep- és túralovaglás, lovaskocsi-túra is elérhető. Az új szálláshely nem titkoltan számít a konferenciák, céges rendezvények, csapatépítő tréningek résztvevőire, a helyszín ezekhez ideális, csakúgy, mint romantikus esküvőkhöz. Információ: www.clubweber.hu.

TISZADOB

Új gyermekotthonba költöznek szeptember végéig a Tiszadobi Gyermekváros fiataljai, s a régi épületben, a megüresedő Andrássy kastélyban megkezdődhet egy turisztikai központ kialakítása – közölte Fülöp István, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzati Közgyűlés elnöke az MTI-vel. Az Andrássy kastélyban épülő, az Új Magyarország Fejlesztési Terv által támogatott turisztikai központ első tervdokumentációi még átdolgozásra várnak. A kastély épületének, parkjának és szabadtéri színpadának rekonstrukcióját is magában foglaló idegenforgalmi centrum építési terveit ősszel dolgozzák át, hogy a beruházás véglegesen ott maradjon az ország 271 kiemelt projektje között – jelezte a politikus. – MTI –

SZÁLLODÁT AKARNAK A PÓSTELEKI KASTÉLY ÚJJÁÉPÍTÉSE UTÁN

Árverésre bocsátják a pósteleki kastélyromot. A békéscsabai önkormányzat, áfa nélkül hétmillió forintért hirdette meg az ingatlant, amelyről korábban már többen érdeklődtek. Volt, aki kempinget és erdőszházat szeretett volna, más a kastélyt nagyjából az eredeti állapotában építené újra, hogy szállodát alakítson ki benne – fitness-, wellness-szolgáltatásokkal és termálfürdővel. A vevőnek három év alatt kellene az eredeti állapotot visszaállítania. Ha meg is valósul az elképzelés, a parkot nem lehet majd elzárni a nagyközönség elől, azt a vevő csak bérelheti a várostól.

– Békés Megyei Hírlap –

JOBB KÉSŐN...

Adósságunk van. A lapnak is, de főleg a szerkesztőnek és a szerkesztőbizottság elnökének.

Kollégánk, barátunk, állandó (vagy legalábbis gyakori) szerzőnk, egyben a szerkesztőbizottság tagja, Nagy Gábor írásainak újabb kötete jelent meg az idei Ünnepi Könyvhétre a Hungarovox Kiadónál *Nem is tudom... másodsor. Válogatott és új írások műemlékvédelemről és másról* címmel. Még nagy sikerű könyvbemutatót is szerveztek kollégáink június 1-jén a Magyar Kultúra Alapítvány székházában. Sőt, a Magyar Hírlap ismertetésben ajánlotta olvasóinak augusztus 24-én. Mi pedig bizony elfelejtettünk hírt adni minderről. Noha sok mindennel indokolhatnánk ezt, csak magyarázatunk lenne, mentségünk nincs. Annál is inkább sajnáljuk ezt, hiszen az említett írások jelentős része éppen a Műemléklap-Örökségvédelem-Örökség hasábjain jelent meg először.

Ha megkésve is, gratulálunk a szerzőnek. Reméljük, hogy a történetek ellenére a jövőben is megtiszteli az Örökséget mindig élvezetes, izgalmas, érdekes írásaival.

– Deme –

EMLÉKTÁBLA AZ EMBERTELENSÉG ÁLDOZATAINAK

1945 januárjának közepén a városmajori Bíró Dániel Ortodox Zsidó Kórházban szörnyű vérengzést hajtottak végre fegyveres nyilas csapatok. A kórház zsidó személyzetét és a betegeket lemészárolták, majd az épületet felgyújtották, és porig égették. Az egykori kórház területén ma lakóházak állnak és csak kevesen tudnak az elkövetett borzalmakról.

Szeptember 10. óta fekete gránittábla emlékeztet a Városmajor utca 64. sz. ház falán a több mint száz áldozatra. Ahogy az avatóünnepség szónokai, *Pokorni Zoltán*, a Hegyvidék polgármestere, *Zoltai Gusztáv*, a Budapesti Zsidó Hitközség ügyvezető igazgatója és *Boross Péter*, a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság elnöke is kiemelték: a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság régi adósságot törlesztett az emléktábla állításával.

Az avatói ünnepség végén mecsesek és köveket helyeztek el a tábla alatt a több mint száz résztvevő, köztük *Lomnici Zoltán*, a Legfelsőbb Bíróság elnöke, *Sólyom László* köztársasági elnök képviselőjében *Makk László* dandártábornok, *Gyurcsány Ferenc* miniszterelnök nevében *Dénes Andrásné* főtanácsos, *Kovács Árpád ÁSZ*-elnök, *Deutsch Zsuzsa*, a zsidó kórház igazgatója, a pártok, egyházak és társadalmi szervezetek képviselői.

A Somogy megyei Som községben 140 éve született Iványi Grünwald Béla halálának évfordulójára a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság új síremléket állíttatott.

A festőművész új síremlékének koszorúzással egybekötött avatói ünnepségét szeptember 24-én 14.30-kor tartották a Fiumei úti temetőben (41/1-1-73). Köszöntőt mondott Gedai István, a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság elnöke helyettese, emlékbeszédet Lenkey Tibor, Som község polgármestere mondott.

Huszonhét, a Nemzeti Sírkertbe tartozó sírt újított fel, állított helyre, vagy korábbi jeltelen sírokra emelt síremléket a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság (NEKB) a nyár folyamán a Magyar Köztársaság Nemzeti Emlékezet Programja keretében (1127/2003. (XII.17.) Kormányhatározat). A felújított sírok között van – az emlékévre való tekintettel is – *Kodály Zoltán* síremléke, emellett például *Dálnoki Miklós Béla*, *Ballagi Mór*, *Szerb Antal*, *Szkalnitzky Antal*, *Zrumeckzy Dezső* és *Beregi Oszkár* sírja is. ■

- Iványi Grünwald Béla (festőművész, grafikus, művészpédagógus, a nagybányai, majd a kecskeméti művésztelep alapító tagja 1867-1940 sírhely: 41/1-1-73)
- Beregi Oszkár (színész, rendező, a Nemzeti Színház örökös tagja 1876-1965 sírhely: 34/1-1-36)
- Pataky Kálmán (opera- és oratóriuménekes, a XX. század első felének világhírű tenorja, emigrációban halt meg, 1973-ban temették haza 1896-1964 sírhely: 34/1-1-37)
- Zrumeckzy Dezső (építész, grafikus, építészeti író, Kós Károly mellett a "Fiatalok" építészcsoporthoz vezető alakja, az Áldás utcai iskola tervezője, részt vett az állatkerti épületek, a Wekerle-telep és az óbudai ref. parókia tervezésében, hadmérnök, az első világháborúban szerzett betegségbe halt bele 1883-1917 sírhely: 20/2-2-13)
- Mátrai Lajos György (szobrász, művészpédagógus; a győri Kisfaludy-, a soproni Széchenyi-, a gönci Károli-, a szegedi Vásárhelyi-, a mátyásföldi Mátyás király-emlékmű, valamint a budapesti Izsó-síremlék alkotója. 1850-1906 sírhely: 29/3-3-47)
- Aigner Sándor (építész, restaurátor, műemlékvédelmi szakember; az Üllői úti Örökimádás-templom tervezője, a győri és a veszprémi székesegyház helyreállítója 1854-1912 sírhely: 18-3-23)
- Dunaiszky Lőrinc 1784-1833 és Dunaiszky László 1822-1904 (szobrászok; számos fővárosi templomi és épületszobor, díszkút, síremlék alkotói. Dunaiszky László készítette a budavári Lendvay Márton-emlékművet sírhely: Jobb-188. sírbolt)
- Fogarasi János alsóviszti (jogász, országos törvényszéki alelnök, hétszemélynök, kúriai bíró; nyelvész, író, folklorista, zeneszerző, az MTA tagja; a Czuczor-Fogarasi-féle nagyszótár társszerkesztője 1801-1878 sírhely: Jobb-216. sírbolt)
- Szerb Antal (író, irodalomtörténész, műfordító, egyetemi magántanár, a Magyar Irodalomtudományi Társaság elnöke; munkaszolgálatosként halt meg 1901-1945 sírhely: 24-1-77)
- Döbrentei Gábor, hűgyészi író, jogász, nyelvész, publicista, lapszerkesztő, műfordító, az MTA tagja és titkára; budai kerületi főbíró, a budai színtársulat egyik vezetője 1785-1851 sírhely: 17/1-1-43)
- Szacsavay Imre, szacsavai és esztelneki (színész, író, akadémiai tanár; a Nemzeti Színház örökös tagja 1854-1939 sírhely: 41/1-1-4)
- Szkalnitzky Antal (építész, műegyetemi tanár, az MTA tagja; az Egyetemi Könyvtár, a Főposta, több budapesti egyetemi épület és vidéki színházépület tervezője 1836-1878 sírhely: 17/1-1-46)
- Berzeviczy Béla, berzeviczei és kakaslopnici (altábornagy, vezérkari főnök 1870-1922 sírhely: 37/1-1-33)
- Jakubovich Emil (történész, nyelvész, paleográfus, levéltáros, könyvtáros, az MTA tagja; számos régi magyar nyelvemlék felfedezője 1883-1935 sírhely: 46-2-48)
- Katona Mór dicséskai (jogtudós, akadémiai és egyetemi tanár, dékán 1845-1927 sírhely: 39-1-112)

- Törzs Jenő (színművész, író, műfordító, a Belvárosi színház igazgatója 1887-1946 sírhely: 34-2-121)
- Petheő Attila, gyöngyösi (színész, a Nemzeti Színház örökös tagja 1891-1942 sírhely: 49-1-47)
- Tompai Ferenc (régész, őstörténész, muzeológus, egyetemi tanár, az MTA tagja; a tudományos ősrésztet hazai megalapítója. Légítámadás áldozata lett 1893-1945 sírhely: 34-2-13)
- Szabó József szentmiklósi (geológus, mineralógus, bányamérnök, egyetemi tanár, rektor, az MTA tagja 1822-1894 sírhely: 48/1-3-35)
- Schmall Lajos (történész, fővárosi allevéltárnok, Budapest-kutató 1842-1920 sírhely: 9/1-2-16)
- Dörner József (botanikus, gyógyszerész, az MTA tagja; a mikroszkóphasználat és a növényészvettani kutatás hazai úttörője 1808-1873 sírhely: 9-4-70)
- Szabó József szentmiklósi (geológus, mineralógus, bányamérnök, egyetemi tanár, rektor, az MTA tagja 1822-1894 sírhely: 48/1-3-35)
- Kodály Zoltán (zeneszerző, zenepédagógus, folklorista, karnagy, népdalgyűjtő, zenetörténész, író, a zenetörténet egyik legnagyobb kóruszerzője, az összehasonlító népzene-tudomány és a hazai népzeneoktatás egyik megalapítója, zenekritikus, akadémiai és főiskolai tanár, a Zeneakadémia igazgatója, az MTA Néptudományi, Zenetudományi, illetve Nyelv- és Művelődési Bizottságának elnöke, valamint Népzenei Kutatócsoportjának igazgatója, a Nemzetközi Népzenei Tanács elnöke, a Nemzetközi Zenepédagógiai Társulat díszelnöke, a Kisfaludy Társaság és több külföldi tudományos akadémia tagja, az MTA tagja és elnöke 1882-1967) (Farkasréti temető, Akadémiai körönd-1-17-18)
- Felsőkubini Koroda Pál (költő, író, publicista, történész 1858-1933) és Felsőkubini Koroda Miklós (író, publicista, a Köztársaság segédszerkesztője, antológiaszerkesztő 1909-1978) (Fiumei úti temető 47/1-1-22 sírhelyen).
- Gobbi Alajos (italiai származású hegedűművész, karnagy, zeneszerző, zenepédagógus, a Nemzeti Zenede tanára, karnagya és igazgatója, a Nemzeti Színház zenekarának első hegedűse 1844-1932) (Fiumei úti temető 47-1-105).
- Ballagi Mór (Bloch Mór, nyelvész, író, akadémiai tanár, protestáns teológus, szótáríró, publicista, közmondásgyűjtő, matematikus, 1848-as honvéd százados, 1849-ben a hadügyminisztérium elnöki osztályának titkára, az MTA tagja 1815-1891) (Fiumei úti temető 34/1-1-10).
- Dálnoki Miklós Béla (vezérkari tiszt, katonai attasé, dandár-, majd hadtestparancsnok, a kormányzó főhadsegéde és katonai irodájának vezetője, hadseregparancsnok, vezérezredes, az Ideiglenes Nemzeti Kormány vezetőjeként a felszabadult Magyarországi első miniszterelnöke 1890-1948) (Fiumei úti temető 24/1-1-72).
- Patkó Károly (festőművész, grafikus 1893-1941) (Farkasréti temető 6/6-1-20).

PÁPAI ÉVEIM – WINKLER GÁBOR KÖNYVE

Szerény kivitelű, de annál tartalmasabb könyvet jelentetett meg Pápa város önkormányzata, volt főépítészének, Winkler Gábornak doktori disszertációját. Az építész-szerző szerencsés ember: születésétől szívhatta magába a történeti városok levegőjét. Sopron – Győr – Pápa háromszögében élve nemcsak megismerte, hanem a napi munka tapasztalatai alapján szintetizálhatta is hazai műemlékvédelmünk problémáit. Ez a megállapítás noha igaz, mégis egyoldalú, hiszen a szerző, az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság elnökségének tagjaként, később elnökeként nemzetközi érvényű általánosításban foglalta össze tapasztalatait. A *Történeti városok helyreállításának elvei és módszerei – Pápa műemléki belváros rekonstrukciójának tudományos kérdései* – című doktori dolgozat sokkal több, mint egy szakma elméleti alapvetése. Műemlékeink sorsán keresztül benne van közelmúltunk jónéhány izgalmas évtizede is: csak olvasni kell tudni. (Pápa Városi Könyvtár, 2007.) – Nagy Zoltán –

SZÉP KERTEK

Annyit panaszkodunk, hogy milyen szürke, érdektelen a környezetünk, a közterek, utcák, a házak előkertjei, hogy már akkor is mondjuk, ha mindez így, általánosítva nem is biztos, hogy igaz. Legalább annyira nem, mint az, hogy "az ember" szemtel és rendetlen. Szatmári vagy sárközi falvak, palóc és őrségi házak szívét gyönyörködtető előkertjei igazolják, hogy "az ember" ahol teheti, óvja és szépíti a környezetét. A *Szép kertek* új száma ezúttal a villák kertjeit mutatja be, útikalauza egy szlovákiai falunak és környékének gazdag természeti értékeivel ismerteti meg az olvasót, köszönti Örsi Károlyt, akinek évtizedes munkásságát kastélyaink és más műemlékeink megújult környezete dicséri. Tanácsokat ad a kertműveléshez és segíti az érdeklők elméleti képzését is. Nem csak a műemlékek tulajdonosainak, gondozóinak ajánljuk.

BÚCSÚZUNK

Keretes gyászjelentés, egyszerű szavak arról, amiről nem is szabad csak egyszerűen beszélni: Ismét meghalt egy kollégánk. Életének 69. évében...

Tóth Csaba 1964-ben, a Műemlékek Nemzeti Bizottságánál, a kivitelezési osztályon, majd a műszaki ellenőrzési csoportnál került kapcsolatba a műemlékvédelemmel. Megszerette. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy 2001. évi nyugdíjazása után is aktív maradt, visszajárt, segített a régi tervtári anyagok selejtezésében és rendszerezésében. Hihetetlen mennyiségű fekete-fehér fotódokumentációt készített, amelynek feldolgozása most már az Építészeti Múzeumra marad. Mint a Hivatal tűzrendszertért felelős munkatársa kezdte gyűjteni a Flórián-szobrok fényképeit is. Ez a fotó gyűjteménye ugyancsak párját ritkítóan gazdag. Halálával szorgalmas, nagy szakmai tudással rendelkező építész és jó barátot veszítettünk el.

KATA

Újabb kollégától kell fájó szívvel búcsút vennünk. Varga Katalin hosszú évekig személyzeti és munkaügyi vonalon dolgozott Hivatalunkban illetve jogelődjeiben. Pályafutását a Társadalmi Kapcsolatok Igazgatósága titkárnőjeként fejezte be. Akkor már nagyon beteg volt, de elszántan küzdött a szervezetét felőrlő kórral. Sokáig úgy tűnt: sikerrel. Most jött a hír, hogy szeptember 18-án csöndben elaludt.

Kata – megőrizzük emlékedet és emberségedet.

ELNÉZÉST! – Nyári, összevont számunk több cikkébe számos, figyelmetlenségből adódó apróbb hiba csúszott. Ezekért elnézést kérek. A Borhy-interjúban szereplő fotót a brigetioi freskóról *Török Csaba* készítette, a fertőrákosi Mithras-szentély fotóját *Papp Tímea*, a Stornoműterem színes mennyezetképét pedig *Galacanu Efstatia*. A fekete-fehér kép a műterem belsejéről a KÖH fotótárából származik.

– A Szerk. –

E SZÁMUNK SZERZŐI:

Ágostházi László DLA, építész
ICOMOS MNB alelnök

Éri István régész

Hadnagy Zoltán újságíró

Kertész Margit tanár – KÖH, TKI

Korompai Katalin építész
Budapest Világörökségért Alapítvány

Nagy Gergely építész
ICOMOS MNB elnök

Nagy Levente régész
KÖH, Dokumentációs Igazgatóság

Nagy Zoltán újságíró
ÖRÖKSÉG

Papp Gábor tanár
Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság

Dr. Varga Kálmán történész, igazgató
Műemlékek Nemzeti Gondnoksága

ÖRÖKSÉG – A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal tájékoztatója – ISSN 1786-7894

Felelős kiadó: dr. Mezős Tamás elnök; Szerkesztőbizottság: Balázsik Tamás, Bálint Marianna, Bugár-Mészáros Károly, Deák Ildikó, dr. Deme Péter (elnök), dr. Durczi Zsuzsanna, Farbakyné Deklava Lilla, Hack Róbert, Nagy Gábor, Nagy Levente, Özvegy Györgyi, Róna Katalin, Turok Margit;

Főszerkesztő: Nagy Zoltán

A szerkesztőség címe: 1014, Budapest, Szentháromság tér 6; Telefon: 224-5281, fax: 224-5282, e-mail: orokseg@koh.hu
Laptervező: Lelkes Design Bt., www.lelkesdesign.hu; Nyomdai kivitelezés: Stádium Nyomda Kft. Telefon: 455-5050

A bonchidai Bánffy kastély – ma

Fotó: Nagy Zoltán

A Falk Miksa...

...és a Kósa György síremlékek rongálás előtt

Az ősök csarnoka a nádasdladányi kastélyban

Fotó: Ligeti Edina